Nieuwe Hollandse Waterlinie

Fort bij Jutphaas

Naslagwerk

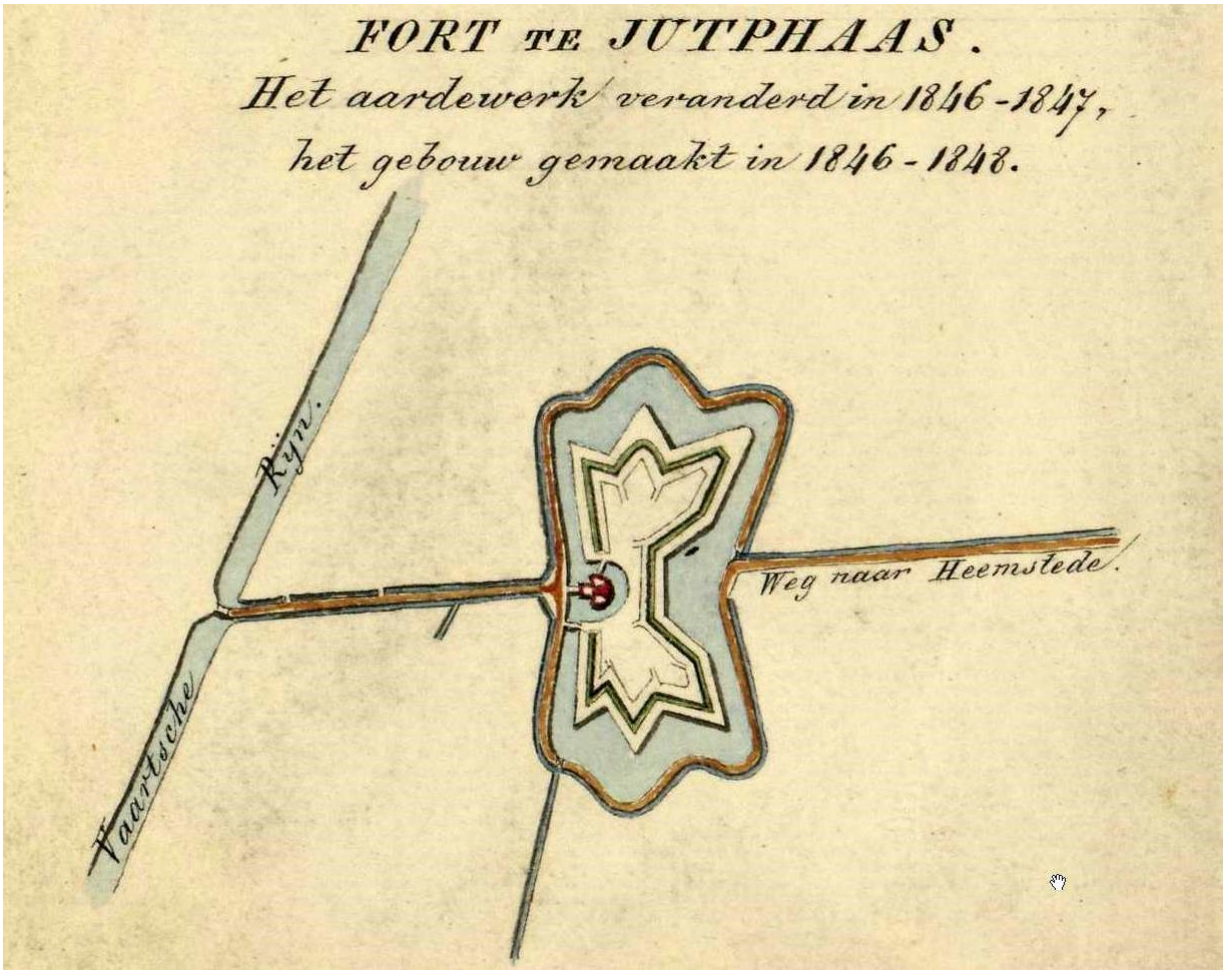

Dirk de Groot.

VOORWOORD

Nadat ik 4 jaar lang op het mooie fort Erfprins in den Helder had gediend en de nodigde wachtjes had geklopt op batterij Oostoever ben ik na enkele omzwervingen weer in Bunnik gaan wonen. In het plaatselijke krantje las ik in 1990 een oproep van Staatsbosbeheer. Het was de bedoeling om het fort bij Rijnauwen te gaan openen voor bezoekers en men zocht daar gidsen voor. Ik heb niet lang hoeven nadenken en heb mij aangemeld. We zijn in eerste instantie gestart met meer dan 60 gidsen. We kregen cursussen in presentatie, fortkennis, flora en fauna. We moesten leren wat er wel- en vooral niet mocht op het fort.
Na de winter starten we in april 1990 met de eerste rondleiding. Vanaf het begin is dit een groot succes en honderdduizenden hebben inmiddels kunnen genieten van het fort bij Rijnauwen. Vanaf 2010 ben ik begonnen met het schrijven van naslagwerken over de forten en andere objecten van de nieuwe Hollandse Waterlinie.

Ik heb geprobeerd om alle denkbare informatie over fort te Jutphaas te documenteren om deze door te kunnen geven aan belangstellenden.
Voor nadere specificaties verwijs ik u naar het ABC van de Waterlinie.
De handleiding is nog niet compleet en zal dat waarschijnlijk nooit worden. Ook zullen er mogelijk fouten in staan of zijn verhalen niet compleet. Ik hou mij dus ten alle tijde aanbevolen voor aanvullingen, verbeteringen en bijzondere foto's, tekeningen documenten, correspondentie en nieuwsberichten.

Sommige onderwerpen zoals algemene informatie over forten en de bewapening verwijs ik u naar het ABC van de Waterlinie.

Citaten uit het register en andere documenten zijn geschreven in de die tijd gebruikelijke spelling.

Algemene gegevens

Algemeen

- Stelling : Nieuwe Hollandse Waterlinie
- Object : Fort
- Adres : Fort Jutphaas
- Postcode : 3439 LX
- Plaats : Nieuwegein
- Eigenaar : Gemeente Nieuwegein
- Beheerder : Gemeente Nieuwegein

Object/gebouw

- Gebouwd : 1820
- Gemoderniseerd : 1846 -1848
- Gerestaureerd : Nee
- Afmeting : 15 hectare
- Toegankelijk : Ja

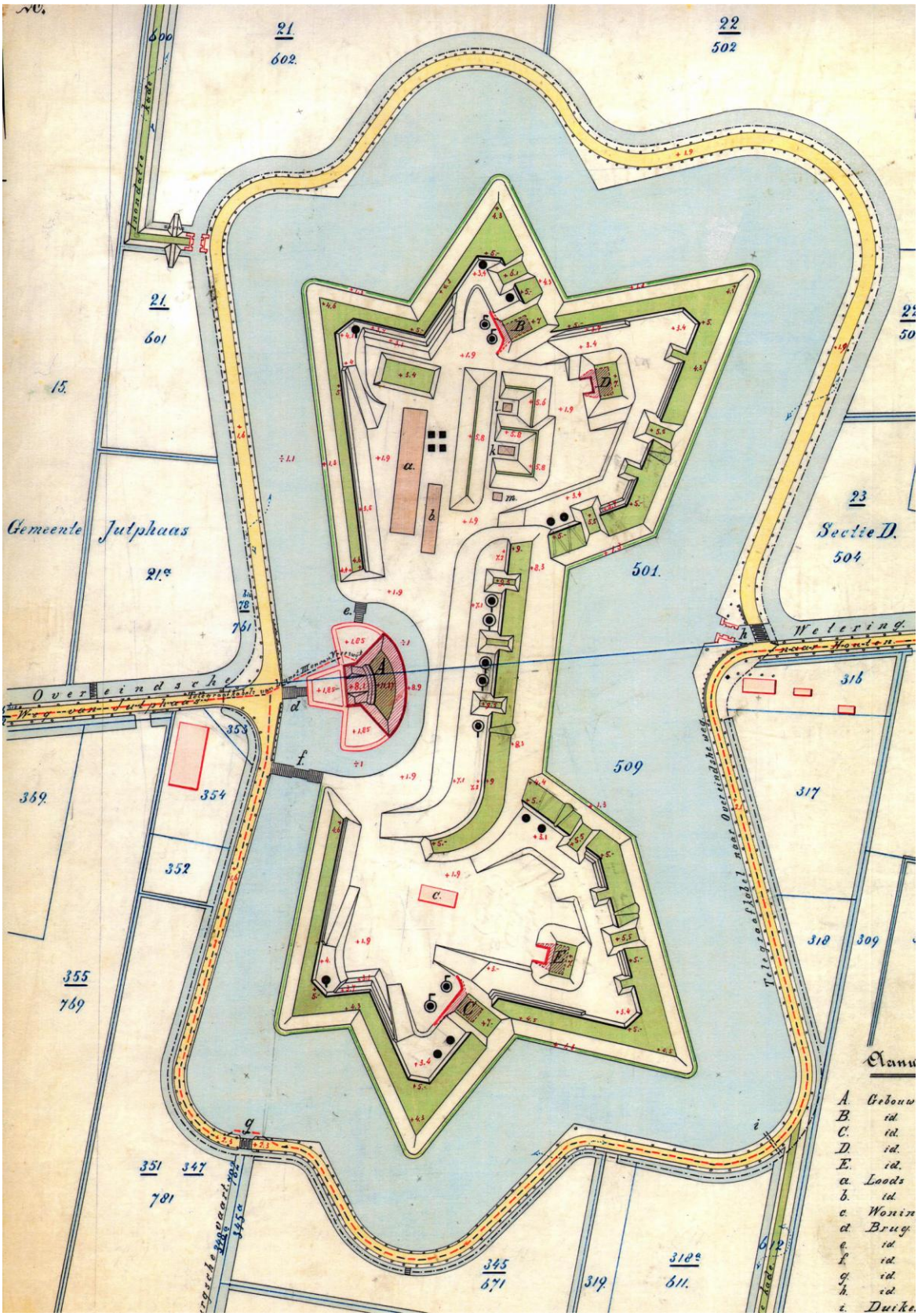
Gemeente Jutphaas
Sectie D.
Overeindsche
Wetering
Telegraafkabel naar Overeindsche weg
A. Gebouw
B. id.
C. id.
D. id.
E. id.
a. Loods
b. id.
c. Wonin
d. Brug
e. id.
f. id.
g. id.
h. id.
i. Duike

Waar bouwde men dit fort.

Het fort is gebouwd op een eilandje in Jutphaas aan de westzijde van het toen nog niet bestaande Amsterdam-Rijn kanaal. Het lag achter de Batterijen aan de Overeindse weg.

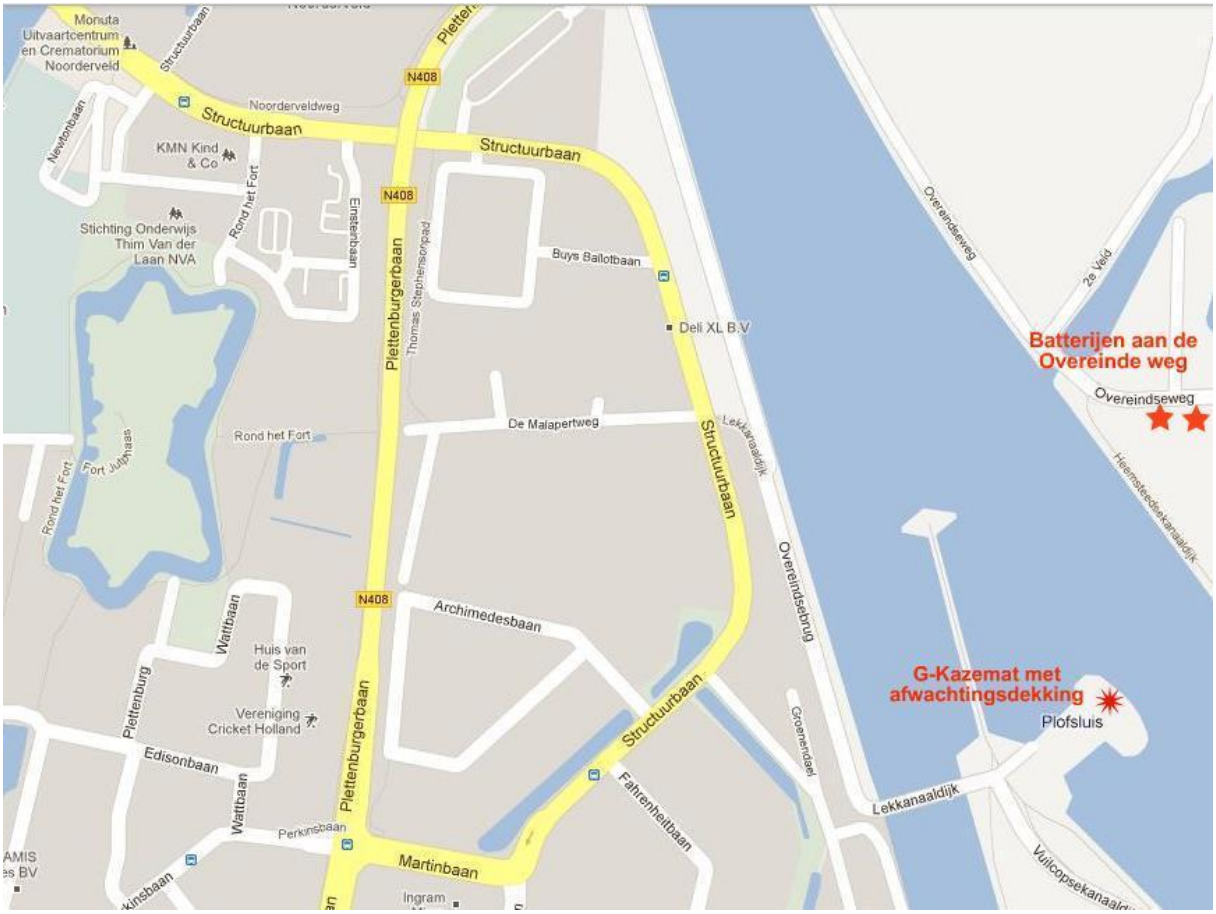

Geschiedenis (uit het genieregister).

Fort Jutphaas mag dan misschien een relatief klein fort zijn; de bijbehorende geschiedenis is groot. Aan het begin van de veertiende eeuw staat op de plek waar het huidige fort Jutphaas zich nu bevindt, het kasteel Plettenburg. De vermoedelijke opdrachtgever voor het kasteel is de Burggraaf van Utrecht, Gijsbert uten Gooi. Rond 1840 is het Kasteel Plettenburg in dusdanig slechte staat waardoor het moet worden afgebroken.

Het fort te Jutphaas werd aanvankelijk aangelegd als gebastioneerde schans op den weg van Jutphaas naar Heemstede en Houten, ter plaatse waar zich de tuinen van Kasteel Plettenburg bevonden, ingevolge machtiging van 24 februari 1819 N0. 94. 5^{e} afd. in dit jaar en het volgende, onder toezicht van Lt.-Kolonel Offerhaus en den 1^{e} Lt. J.H. Broer in daggeld gemaakt.

Kosten f 31689, waarbij voor onteigening bij taxatie f 11878.
In 1820 werd dit aardwerk beplant en voltooid. Kosten f 1620.

Zoals nader in figuur 1 is aangegeven, was toen rondom het fort wel reeds de nog bestaande singelweg, toen …… werd alleen de aarden weg aangelegd, maar toch de oorspronkelijke weg van Jutphaas naar Heemstede door het fort heen behouden. Dit was geschied op verzoek van het Gemeente bestuur voor Jutphaas, maar alleen toegestaan onder begeleiding dat, zoodra de omstandigheden het zouden vorderen, van wege die gemeente de in het fort te behouden dam met brug door de gracht zouden worden opgeruimd en met de afkomende grond de Coupure in de frontcourtine zou worden gedicht.
Ingevolge centraal goedgekeurd op 24 juli 1846 onder n. 213 op prijstarief en verder ingevolge machtiging van 6 juli 1848 N. 67 B in daggeld, werd het Wachthuis A gebouwd en het aardwerk verbeterd, onder toezicht van Lt.-Kol. Jonkheer J.T/T.C. de Ridder van Rappard en Kapt. H. de Bruin.
Voltooid augustus 1848. Kosten f 87215.

Hierbij werd de singelweg om het fort verhoogd en daarop een macadanse weg gelegd, de in dien singelweg aanwezige bruggen hersteld en verbreed, de aarden doorgang in de keel en vóór de Courtine voor het front met de daarin aanwezige steenen brug afgebroken, het aardwerk gesloten, de 3 bruggen en de wachterswoning gebouwd.
Bij het graven van de fonderingput van het gebouw werd veel last ondervonden van wellen, die buiten door omtrek der fondering zijn afgeleid waardoor echter de natuurlijke zandbedding op 1 M. –AP zoo los is geworden, dat de betonlaag, die oorspronkelijk slechts was voorgeschreven onder de omgekeerde gewelven der kelderverdieping, onder alle muren is moeten worden aangebracht.
Na de voltooiing van het gebouw werd enige zetting bespeurd bij de aansluiting van de gecreneleerde plaatsmuren aan de buiten rechtstanden van de kazematten, ten gevolge van de mogelijke drukking door het verschil in gewicht.

In gevolge machtiging van 3 november 1849 N. 9t. werd een gedeelte van de vroeger aangebrachten grond gelegen ten zuiden van het fort tusschen den singelweg en perceel 344, dat niet tot de aanleg van het fort is nodig geweest, bij proces verbaal van 7 december 1849 ter verkoop overgegeven aan den ontvanger der registratie en g/a/ te Utrecht.

In gevolgen verschillende machtigingen van 20 october 1848 N.51B, 28 juni 1849 N. 37B, 17 mei 1853 N. 43B en 26 september 1857 N.311B werden op declaratie enige herstellingen van aardwerken en hellingen verricht en de afwateringskokers van steenen buizen voorzien.
Gezamenlijke kosten f 800.

Ingevolge contract goedgekeurd op 18 augustus 1869 onder N. 59 G worden de borstweringen verzwaard en hare taluds gedeeltelijk van traversen voorzien, die bij de oostelijke front Courtine op eene rijzen bedding word gelegd, traversen gemaakt en eene borstwering op het wachthuis aangebracht met de vuurlijn op

11,37 M + AP, waartoe de borstweringsmuur, daarvan uitgezonderd langs de keel, tot aan steunmuur met het bovenvlak op 7,9 á 8,1 M + AP werd verlaagd onder toezicht van Lt-Kol. Jonkheer J.F. van Fleije-Harms, 1e Lt. K. Egter.
Voltooid september 1870. Kosten f 27338.

Ingevolge contract goedgekeurd op 14 januari 1871 onder N. 60 G werd het fort verbeterd onder toezicht van voornoemde Lt.Kol, Kapt K, Egter, 1e Lt. C.J. Polvliet.
Voltooid augustus 1873. Kosten f 35817.
Deze verbetering heeft bestaan in het maken van 2 remises en 2 verbruiksmagazijnen, het aanbrengen van …….. beddingen onder de traversen der fronten die hiervan niet reeds vroeger waren voorzien en het verzwaren der borstweringen. Het maken dier zijner rustvlakken werd evenals reeds vroeger gevorderd tot het voorkomen van afschuivingen, waartoe de geaardheid van den bodem veel aanleiding geeft.
Ook werd toen op den Post v.o.U. de bergloods b gebouwd.

Ingevolge contract, goedgekeurd op 5 mei 1875 onder N. 54 G. worden de bruggen aan den ingang en in den singelweg verbeterd.
Kosten f 750.

Ingevolge machtiging van 14 februari 1877 N. 28 G. werden op declaratie de daken weggenomen boven vrijstaande muren van het wachthuis voor een bedrag van f 470 en in datzelfde jaar, ingevolge contract goedgekeurd 31 october onder N. 49 G. de bergloods a voor artilleriematerieel gebouwd.
Voltooid october 1878. Kosten f 7200.

Ingevolge contract goedgekeurd op 7 juni 1879 onder N. 16 VIe Afd. G werd de brug naar den ingang van het fort aan de binnenzijde van een gemetseld landhoofd voorzien en verder hersteld.
Kosten f 1360.

Ingevolge machtiging van 5 sept 1883 V. afd. N. 53 werden op declaratie de grachten van het fort schoongemaakt.
Kosten f 340.

Ingevolge contract, goedgekeurd op 21 december 1883 V afd. N:40 werden de dynamietgebouwen K, P en M gemaakt, en in verband daarmee het aardwerk enigszins gewijzigd.
Voltooid october 1884. Kosten f 6424.

Ingevolge machtiging van 5 september 1887 V afd. N. 11 werden op declaratie de grachten van het fort schoongemaakt.
Kosten f 346.

Ingevolge contract goedgekeurd op 28 mei 1888 V sfd. N. 103 werden de buitenmuren van gebouw A gedeeltelijk ter dikte van een halve steen afgehakt en vervolgens bepleisterd.
Voltooiing december 1888. Kosten f 690.

Ontwerp van het fort.

Het was aangelegd in de vorm van een langgerekte, dwars op het acces gelegen gebastioneerde schans. Later is aan de keelzijde een verdedigbaar wachthuis gebouwd. Het fort was aan de achterzijde voorzien van een vrijstaande gecreneleerde muur (van schietgaten/kantelen voorziene muur). Deze kon vanuit het wachthuis geflankeerd worden.

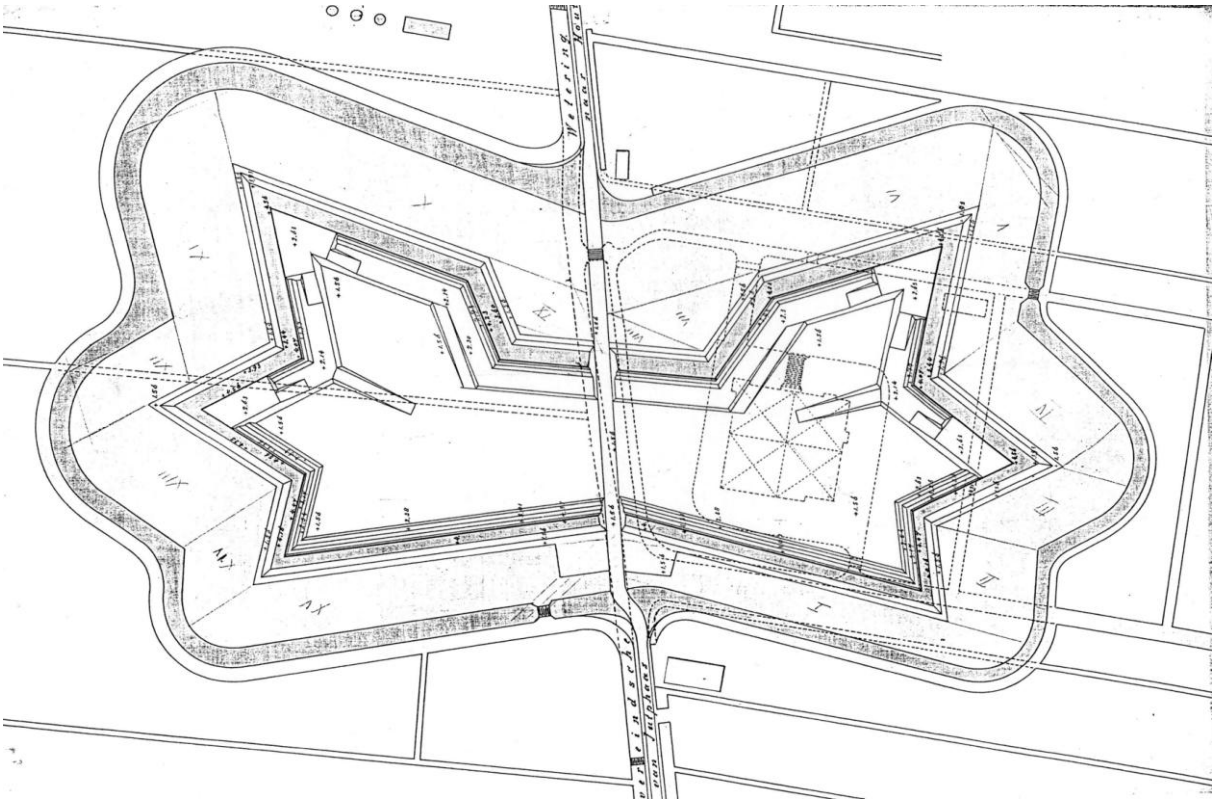

Het 1e ontwerp van het fort. De weg loopt nog door het fort heen en van het Bomvrije wachthuis is nog niets te zien.

Naamgeving

De forten van de waterlinie werden over het algemeen genoemd naar de plaats of streek waar zij gebouwd werden. Dat kan de naam zijn van de gemeente, zoals in dit geval het fort te Jutphaas.
Soms werd een fort genoemd naar een streek zoals het fort bij Vechten dat vernoemd is naar het Romeinse castellum Fectio. Soms is het nog specifieker zoals bij de Batterijen aan de Overeindse weg, die, zoals het zich laat raden aangelegd zijn aan de Overeindse weg.

Waarom bouwde men dit fort.

Het fort Jutphaas dient:

1e om over de Batterijen aan de Overeindse weg heen, den aanvaller in de verte met worpvuur uit getrokken vuurmonden te bestoken;
2e om bij een aanval op deze Batterijen ze zijwaarts te ondersteunen en zoo omtrekking te bemoeilijken;
3e om, wanneer deze Batterijen mochten genomen zijn, het verblijf daarin voor de aanvaller onmogelijk te maken, alsook hem zooveel mogelijk te beletten om door afdamming van het Inundatiekanaal den toevoer van water uit de sluis te Honswijk naar het noorden te belemmeren;
4e om, wanneer de Batterijen genomen zijn, het acces of te sluiten;
5e om de inundatiekade aan weerszijden en de inundatie te bewaken en
6e om eventuele terugtocht van troepen langs den Overeindseweg te dekken.

Bewapening.

De bewapening bestaat uit:

5 Getr. Kanons van 12 cM L, die door 3 Getr. Kanons van 15 cM. Lt. zullen worden vervangen.
4 Getr. Kanons van 12 cM. K, die door Getr. Kanons van 8 cM. zullen worden vervangen.
2 Gl. Kanons van 9 cM. L en 8 idem K. die door 10 Houwitsers van 15 cM. zullen worden vervangen en
4 Coehoornmortieren.

Getr. = getrokken, L = lang, Lt is licht en cM. Is centimeter.

De Coehoornmortieren waren vooral bestemd voor het afvuren van licht en seinkogels. Hiermee onderhielden de forten ´s nachts onderling hun communicatie. Overdag werd dit met seinvlaggen gedaan. Later werd dit overgenomen door de telegraaf.

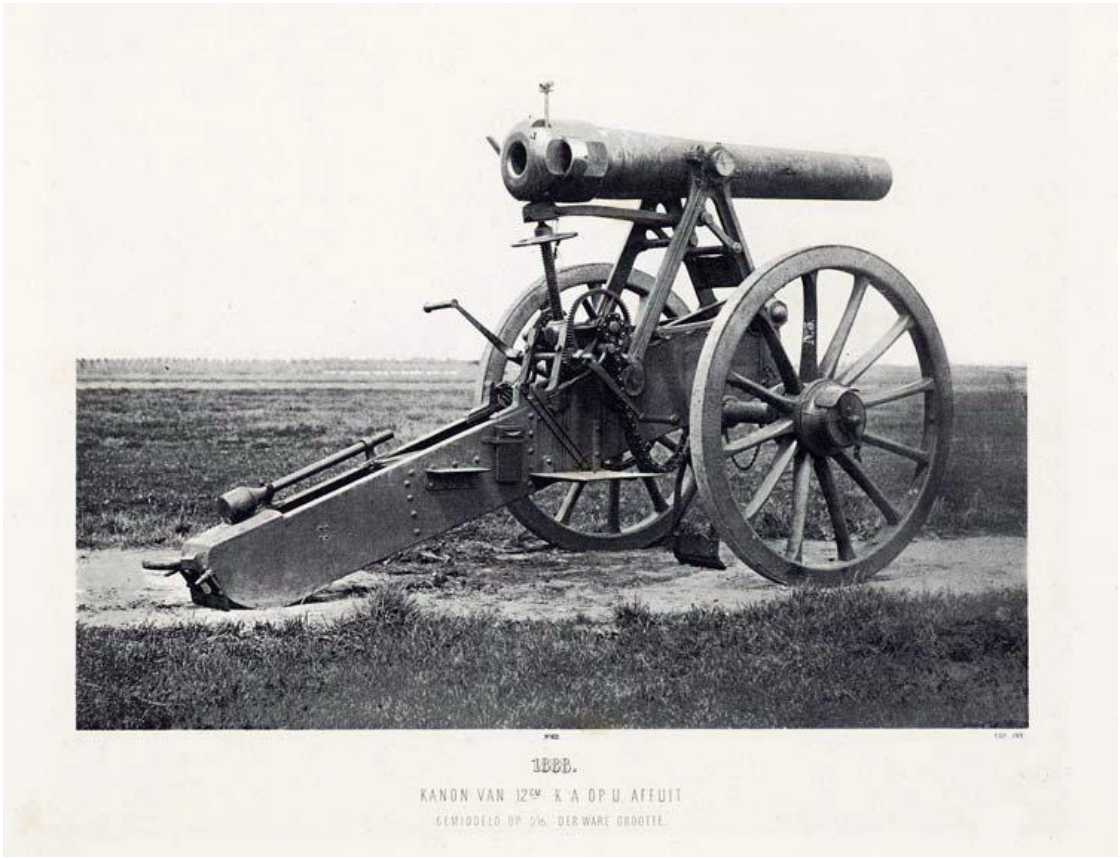

Kanon van 12 cM. Kort

Gladde Houwitser van 15 cM.

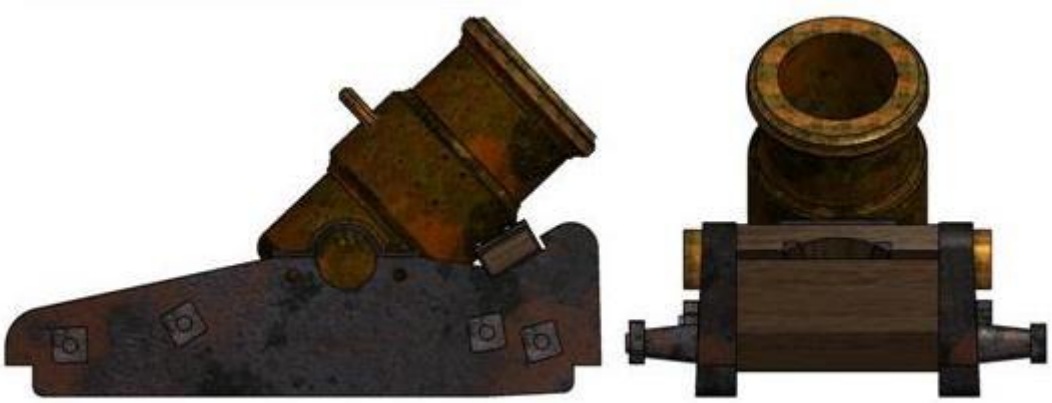

Cohoornmortier.

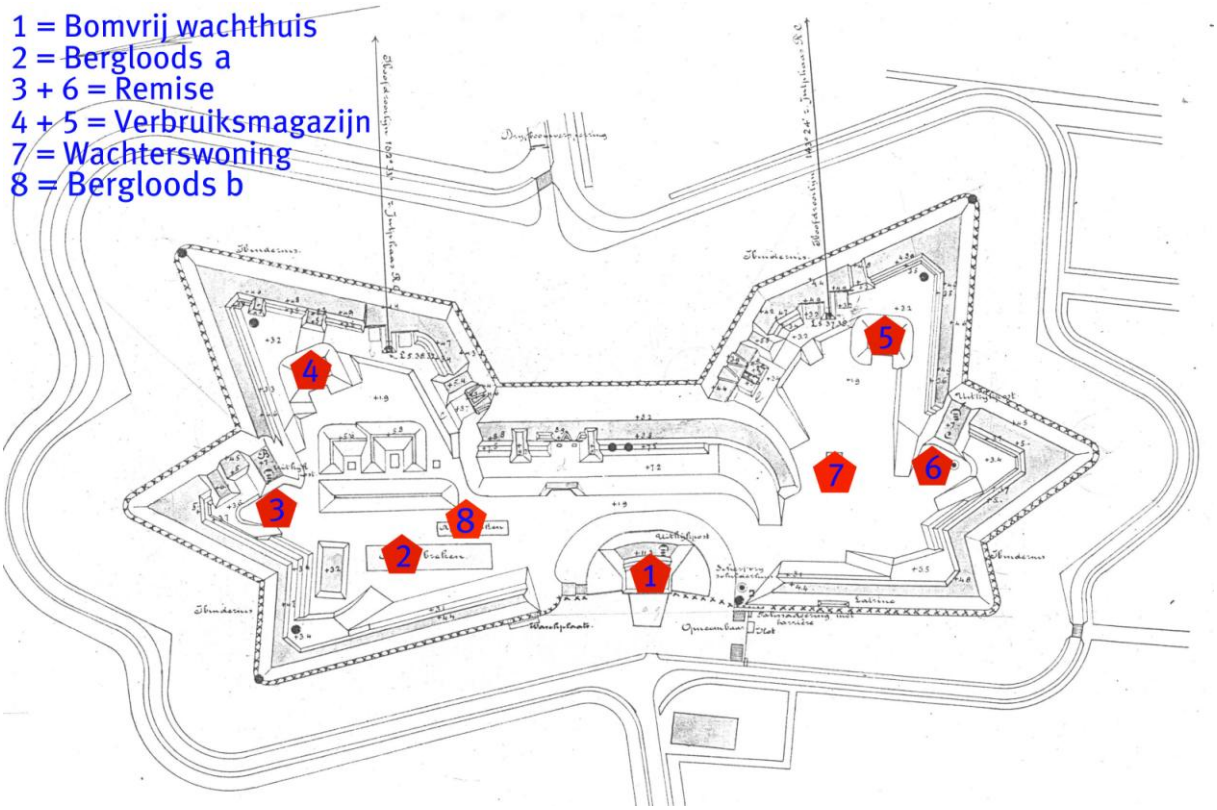

Positionering van de gebouwen.

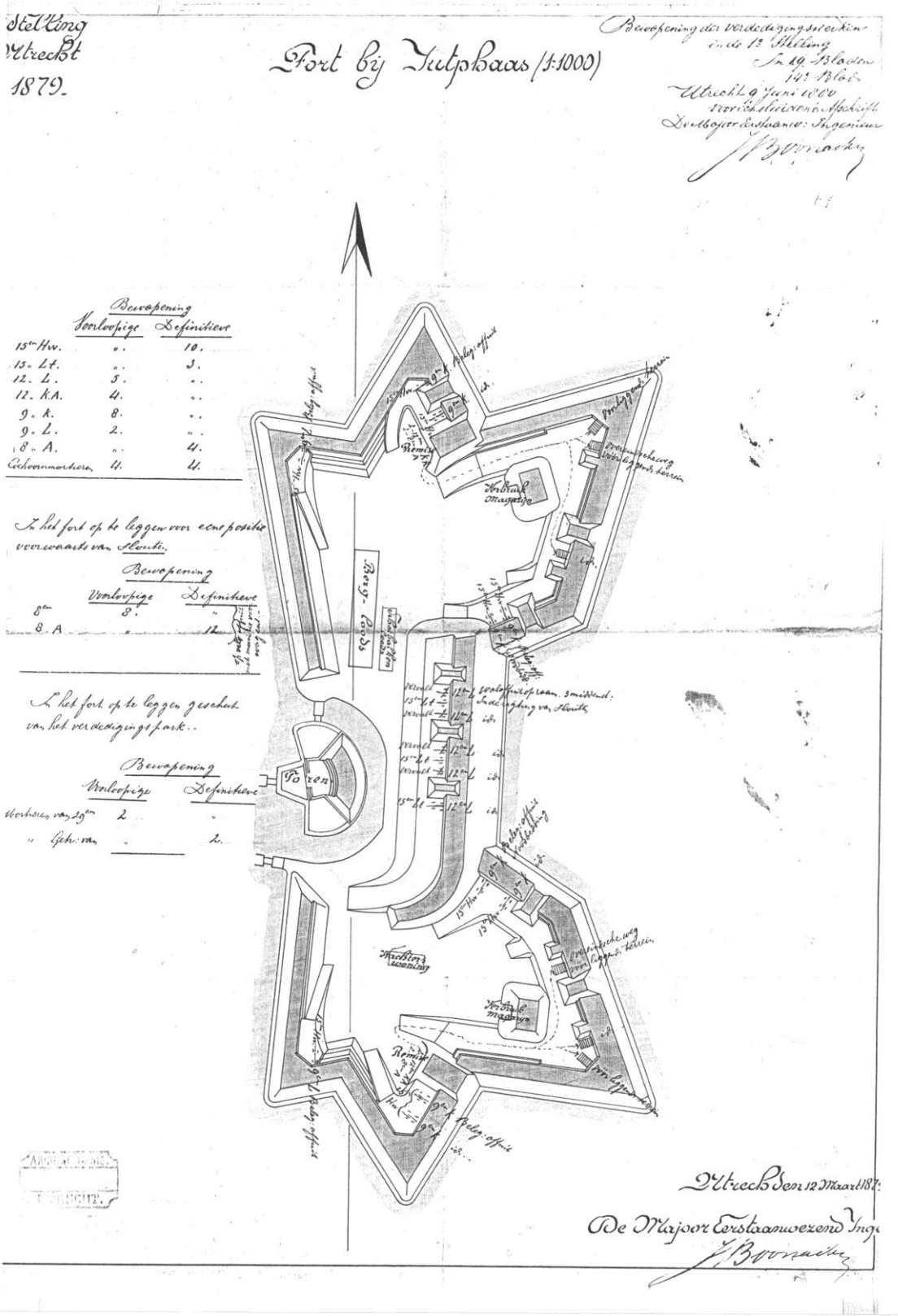

Opstelplaatsen van de bewapening.

Bezetting.

De vaste bezetting bestaat uit:

		Artillerie			
	Infanterie	Militie	Schutterij	Genietroepen	Tezamen
Officieren	2	1	1	-	4
Onderofficieren Korporaals en manschappen	3/8 comp.	1/8 Comp.	¼ Comp uit Utrecht	4	133

Genietroepen.

Militairen der Vestingartillerie

Soldaat infanterist 1906

Borstweringen

De borstweringen bestaan grotendeels uit zand, langs de taluds met klei ter dikte van 0,5 M. bekleed.
Zij zijn dik:

Langs het geheele oostelijk front	7 M.
In de keel	4 M.
Op het wachthuis	6 M.
De overige	5 M.
Hare binnentaluds zijn hoog	1,6 M.

De hellingen zijn:
Van de bovenvlakken der borstweringen 1 : 10, van de binnentaluds 2 : 1; van de buitentaluds 3 : 4. De bermen der borstweringen rusten op 1 en 1,2 M – AP op rijzen bedden gemiddeld breed 3,5, dik 1,6 M.

Borstweringmuren met munitienissen.

Traversen.

Er zijn 12 traversen, te weten op het bovenvlak gemeten: 8 lang 8, waarvan 5 breed 11 en 3 breed 2 M. en 4 lang 3, breed 2 M.

Terreplein.

De walgangen, tevens doorgaande geschutbanken, liggen op 3,1 tot 7,1 M. + AP, de binnenruimte ligt op 1,8 á 1,9 M + AP. Daarop liggen grindpad om de gracht van het wachthuis tot bij remise B, naar de loods b en naar de wachterswoning, breed 2 á 1,2 M.

Beplanting.

Op het fort staan 925 bomen 1286 M. lang hakhout en 950 M. doornenhaag.

Grachten.

De gracht is breed op de waterlijn (0,6 M. + AP) in de keel 35, overigens van 40 tot 80 M. Haar bodem ligt om het wachthuis op 0,95 á 1, in de keel op 1,1 overigens op 1 á 1,6 M – AP. De grachtboorden hebben hellingen van 1 : 2. Hunne beramen rusten op frak ……en dik 0,5 á 0,6 M waaronder zand.

Gracht om het wachthuis

Singelweg.

Om het fort ligt een singelweg waarin de 2 houten bruggen g en h, die doorweg naar Jutphaas ten westen verbindt met dien naar Houten, ten oosten van het fort, waarvan het bovenvlak op op 1,6 á 2,3 M +AP, breed van 3,3 tot 11,5 M., met eene grindlaan breed van 2,5 tot 3 M. en ter weerszijde met tezamen 554 bomen beplant. Zijne taluds zijn van 2 : 3.
De twee langs dien singelweg gelegen damsluizen zijn op blad 2 …… vermeld.
Tegenover den weg naar Jutphaas sluit aan den singelweg de toegangsweg naar het wachthuis en ten zuiden daarvan die naar het fort, beide even breed als de singelweg en begrind.

Grenzen.

De Militaire Rijksgrond van het fort is kadestraal bekend:
Als Gemeente Jutphaas sectie D A 501 en 509.
Zijne grens begint ten westen op den weg naar Jutphaas en volgt, ten noorden om het fort tot aan den weg naar Houten ten oosten van het fort, het buitentalud van den singelweg ter hoogte van 0,6 M + AP, en van laatstgenoemden weg ten zuiden om het fort tot aan zijn face. Van uitgang het midden der sloot langs den buitenzijde van den singelweg en is door grens palen aangewezen door uit palen als Rijksgrond geplaatst, zoals nader in fig. 2 is vermeld en beschreven in het proces verbaal van grensbepaling, afgemaakt met het polderbestuur van het Overeind van Jutphaas, door enige particulieren eigenaren, goedgekeurd op 8 juli 1848 onder N. 25 B en volgens verloop van een gedeelte van den grond gewijzigd, in gevolde goedkeuring van den 25 october 1850 onder N. 45 B. Voor de gronden tot den aanleg van het fort in 1819 bij taxatie onteigend zijn de koopcontracten aangegaan in gevolge machtiging van 2 september 1819 N. 35 5^{e} adfd.

Limietpaal of grenspaal. Op de paal staat de letter O van het Ministerie van Oorlog met daarachter een volgnummer.

Gebouw A.

Het bomvrij wachthuis (fig. 2 tot 5)

Nummer van het Lokaal	Bestemming	Lang in M.	Breed in M.	Hoog in top in M.	Aanmerkingen
1	Poortportaal	3,5	2,6	3.1	
2	Wachtlokaal	3,5	3,7	3,6	Met 3,7 M. vaste brits en 1 kapstok.
3	Kruitmagazijn	3,5	3,7	3,49	Met 100 kruitkisten van 50 Kg.
4	Logies	18	4,5	3,6	18 manschappen met 16 M. bergplank, 8 vaste geweerrekken tezamen voor 64 geweren en een hijsluik met lichtrooster en pomp op welwaterput.
5	Logies	6	5,03	3,3	10 manschappen
6	Logies	6	4,65	3,3	10 manschappen
7	Logies	6	4,65	3,3	10 manschappen
8	Logies	6	5,03	3,3	10 manschappen

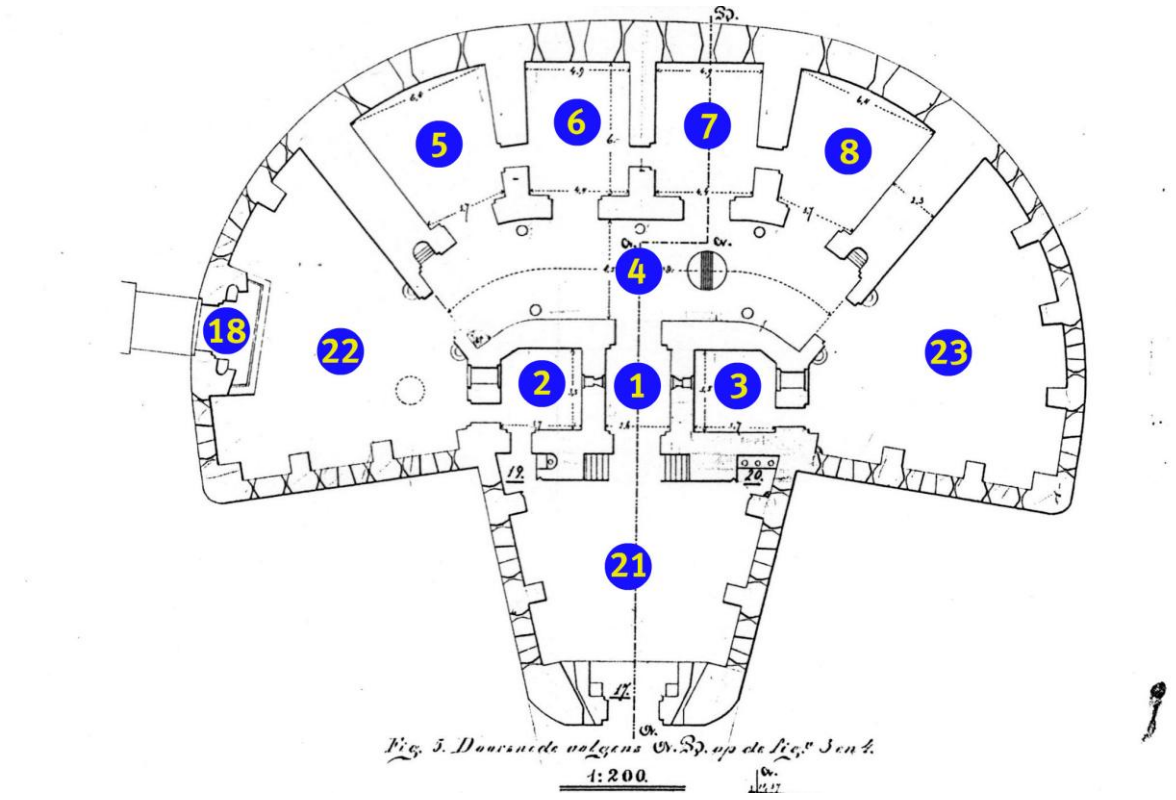

Plattegrond van kelder van het bomvrije wachthuis.

Nummer van het Lokaal	Bestemming	Lang in M.	Breed in M.	Hoog in top in M.	Aanmerkingen
9	Portaal	3,5	2,6	2,35	
10	Logies	3,5	3,7	2,35	4 arrestanten
11	Logies	3,5	3,7	2,35	4 arrestanten
12	Logies	18	4,5	2,24	22 manschappen met 17 M. dubbele bergplank
13	Logies	6	5,15	2,24	12 manschappen. Met trap naar de begane grond verdieping en elk met 17 M. bergplank
14	Logies	6	4,65	2,24	
15	Logies	6	4.65	2,24	
16	Keuken	6	5,15	2,24	Met 8 M. bergplank, ijzeren fornuis waarboven een hele luifel, waarin 2 plaatijzeren ketels, tezamen voor 500 liter en 4 fornuispotten 1 bakoven lang 0,75, breed 0,42 hoog 0,35 tot 16 2 aftapkranen met den vergaarbak voor regenwater en trap naar begane grond verdieping.
17	Poort	2,82	11	3,41	Met sponningen tot berging van de ophaalbrug.
18	Poort	2,84	11	3,41	Met sponningen tot berging van de ophaalbrug.
19	Officiersprivaat	1,2	0,8	1,9	Met ijzeren privaattrechter voorzien van een stankafsluiter en een privaatput lozende in de gracht vaste bril en deksel.
20	Manschappen privaat	27	1,7	2,84	Met 3 gaten in een zitting zonder afwerking 3 ijzeren privaattrechters, privaatput en 1 waterbak.
21	Binnenplaats	8	10	Open lucht	Met welput Met Waterbak
22	Binnenplaats	11	11		
23	Binnenplaats	11	11		
24	Brugkelder	2,75	1,23	21	Met koker tot ontvangst van de afzonderlijke tegenwichten der brug in geopende stand.

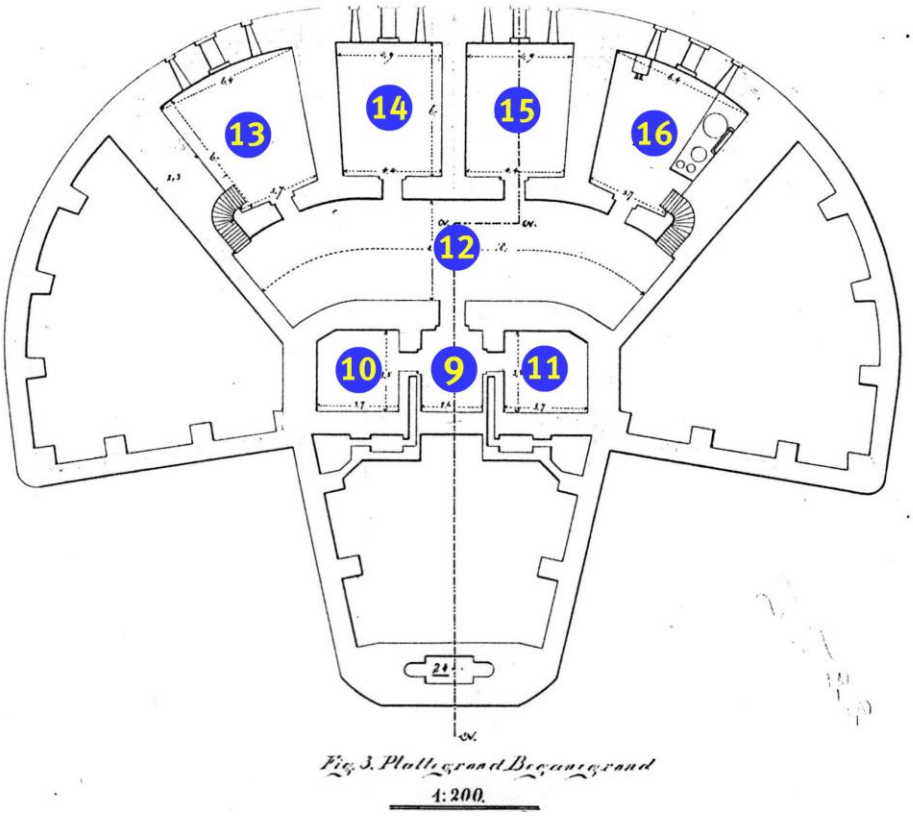

Plattegrond van de begane grond van het wachthuis.

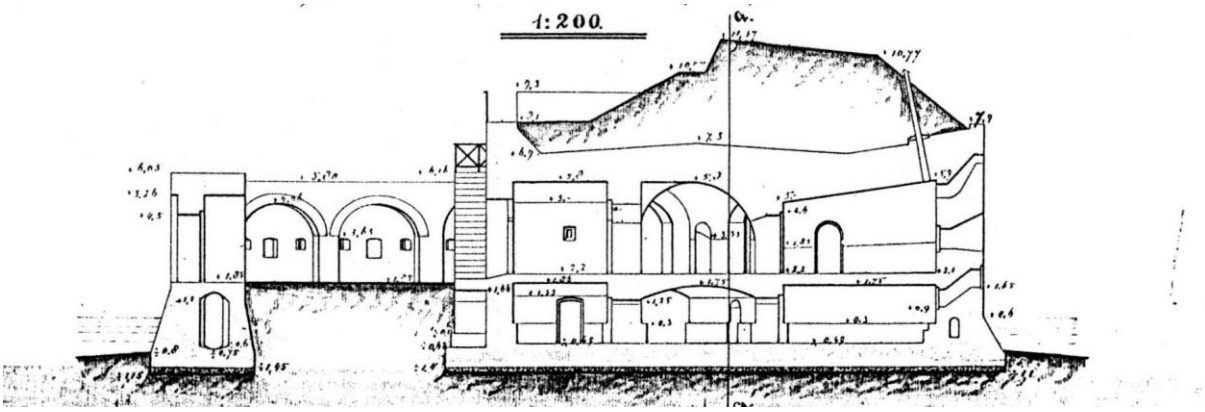

Doorsnede van het bomvrije wachthuis.

De huidige ingang van het wachthuis.

Voorzijde van het wachthuis.

Een van de twee trappen naar het dak van het bomvrij wachtgebouw.

De foto onder laat zien hoeveel aandacht er is geschonken aan het gietijzerwerk van deze trappen.

De trap naar het dak van het bomvrije wachthuis.

Het hijsgat voor projectielen van de kelder naar de begane grond.

Een van de twee trappen naar de kelderverdieping.

Wijnopslag in de kelder.

De voormalige keuken**.**

Boven het fornuis is de overgebleven zwarte rand van de luifel nog zichtbaar. De twee ronde gaten bovenin zijn stoomafvoeren.

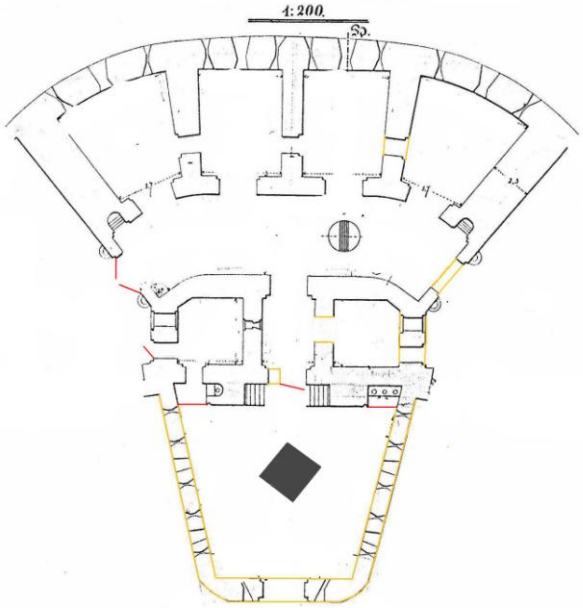

Situatie van de begane grond en de kelder na het afbreken van de gecrenalieerde (van schietgaten of kantelen voorziene) muren rond de binnenplaatsen en de achterzijde van het wachtgebouw.

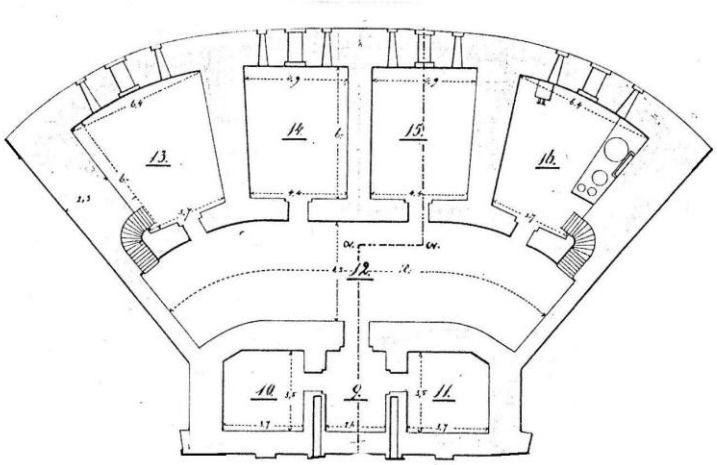

Drinkwater

Drinkwater werd verkregen uit den eerst vermelden vergaarbak voor regenwater en uit een welwaterpomp vermeld en uit dien wijd 1,5 M. op de linkerbinnenplaats, op 2,2 M –AP gemetseld op een houten ring..
De top van dien put ligt op 1,35 M + AP en is gesloten door een randsteen, dik 0,18 M. Eene looden lichbuis is in een gemetselden koker met teerranden aangeweld, uit den put gelegd door den buitenmuur naar den pomp die tegen dien muur gesteld is in den nabijgelegen hoek van het ringvertrek.
Het officiersprivaat is tot 1,2 M. boven den vloer met witte tegeltjes bekleed, de soldatenprivaten zijn afgevoegd.
In den buitenmuur zijn in de keel en den linkerflank poortopeningen, elk wijd 4,2 M. door een segmentboog van 1,1 M. pijl gedekt. Voorzien aan de buitenzijden van een aanslag tot berging in geopende stand van de klep der brug en daaronder van een kelder tot ontvangst van de tegengewichten, waarmee de brug tot openen en sluiten bewogen wordt. De lokalen zijn gewit.

De oude en nieuwe watervoorziening bij elkaar.

Gebouwen B en C

De remises (fig. 2 en 6 tot 9) elk voor 2 vuurmonden zijn lang 7,5, breed 2,8, hoog in top 2,2 M. Naast de vuurmonden is genoeglijk ruimte om te schuilen. Elk gebouw is gesteld op ene zandbedding dik 2,85 M., met dien bovenkant op 0,65 M + AP, gedekt door een halfcirkelvormig gewelf dik 0,67 M. en voorzien van een gemetselden, vloer met het bovenvlak op 2 M. + AP.
De afwateringsvlakken zijn met cement en holle vloeren gedekt die ter zijde naar achteren afwateren. De lokalen zijn geheel open en moeten van sponningen of duimstenen tot het inhangen van deuren voorzien. Zij zijn niet gewit. Langs de voorkant ligt een gestraat rabat breed 1 M.

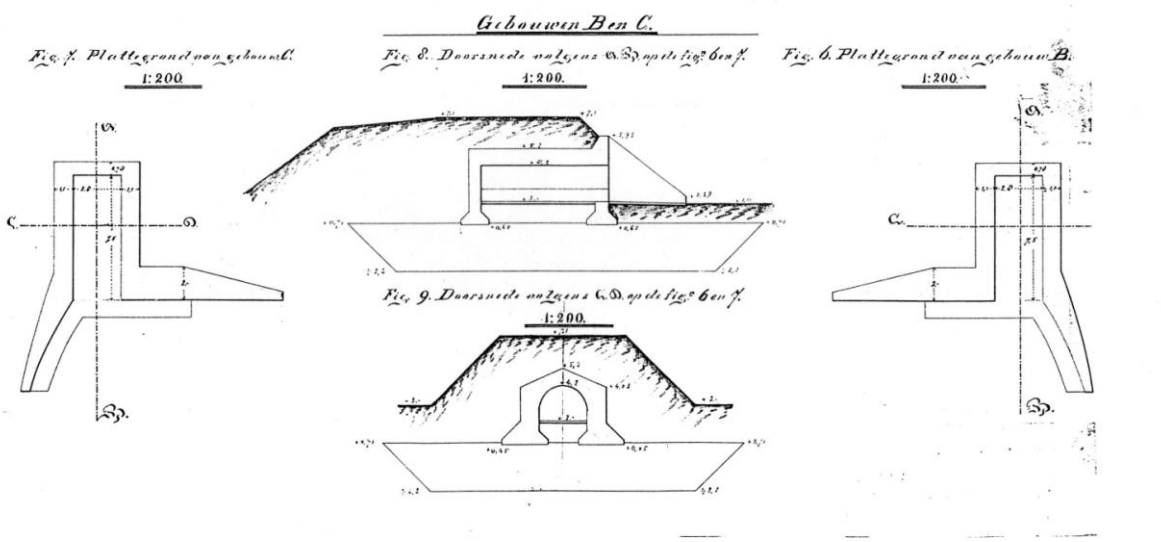

Gebouwen D en E indeling

De verbruiksmagazijnen (fig. 2 en 10 tot 12) omvatten elk de volgende lokalen.

Nummer van het Lokaal	Bestemming	Lang in M.	Breed in M.	Hoog in top in M.	Aanmerkingen
1	Gang	3	1,15	2,48	
2	Portaal	4,27	0,6	2,48	De breedte als gemiddelde maat genomen. Met lampnissen met glazen platen dik 0,02 M.
3	Kruitmagazijn	4,64 3,5	2	2,48	Voor 48 kruitkisten van 50 Kg.
4	Gevulde projectielen	4,64 3,5	2	2,48	Voor 9 rakken van 1,5 M2 oppervlakte.

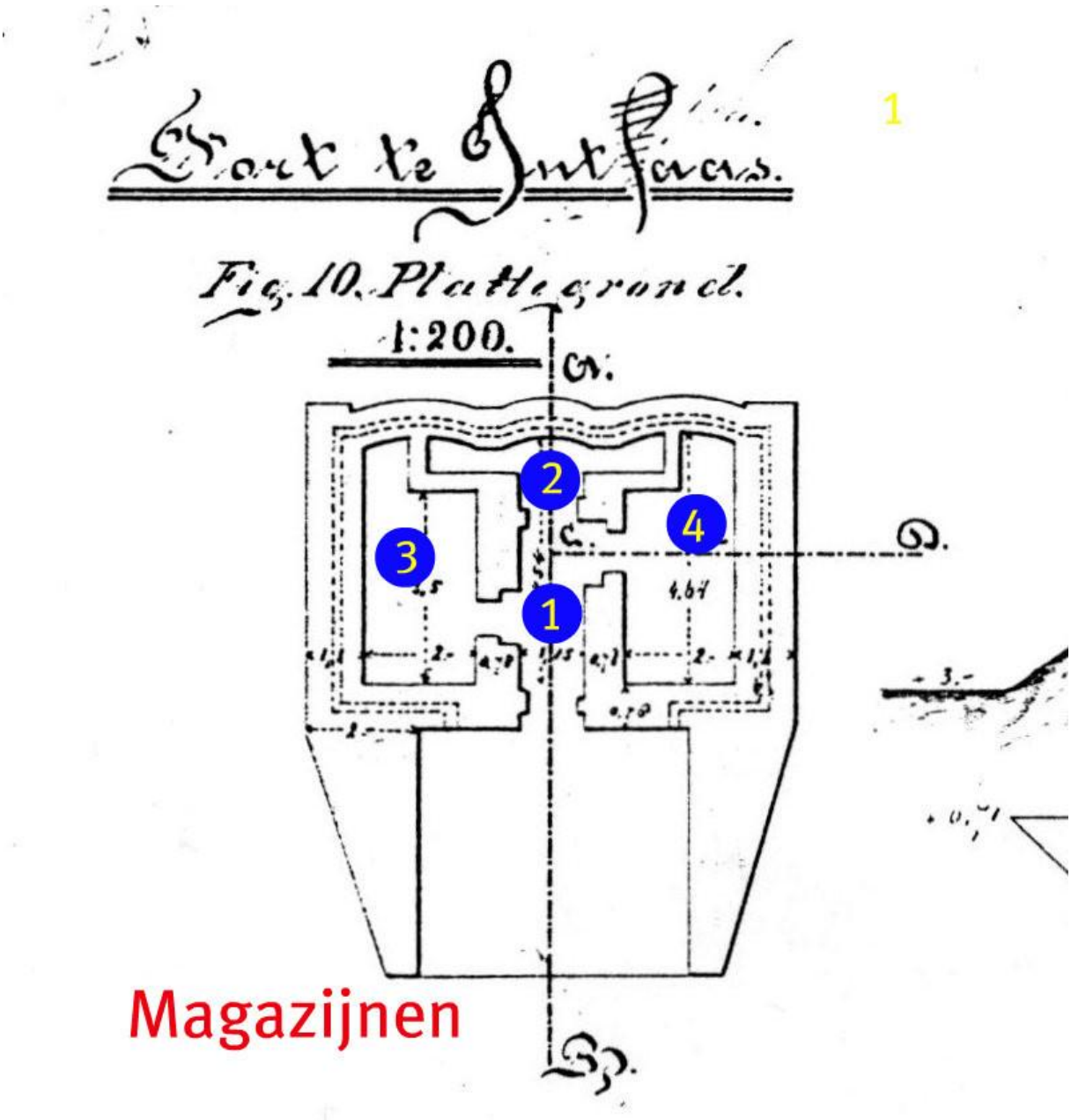

Elk gebouw is gesteld op ene zandbedding dik 2,85 M. met den bovenkant op 0,65 M + AP. Waarop onder elk der vertrekken een aardboog van 0,34M. pijl en allen gedekt door een cirkelvormig gewelf dik 0,67 M.
De gang en het portaal zijn van een gemetselde, de overige lokalen van een cementen vloer voorzien.
De afwateringsvlakken zijn met cement en holle vloeren gedekt die naar achteren terzijde afwateren.

Gebouw E.

Ventilatie

In de eindrechtstand- en sluitmuren zijn 2 luchtkokers gespaard wijd 0,11, hoog 0,58 M., die naast het einde der scheidingsmuren in de magazijnen van 2, in het portaal van 1 luchtgat de buitenlucht door den voorsluitmuur, waar in zij door deurtjes gesloten zijn.

Bruggen d en e

Constructie:
Over de binnengracht liggen tot toegang naar de binnenplaatsen in de keel en de linkerflank van den toren 2 schaalbruggen (fig. 19 en 20) elk samengesteld uit 5 liggers lang 3 M., zwaar 0,18 bij 0,13 M.

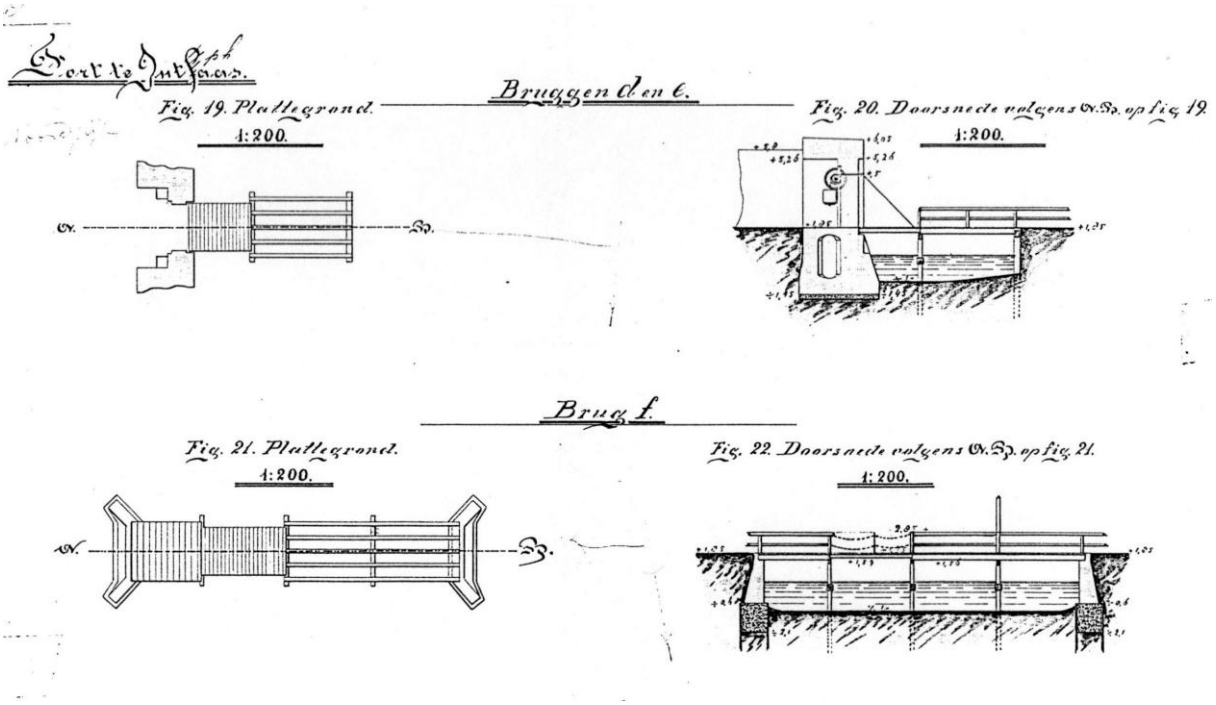

De bruggen d, e en f.

Loods a en b

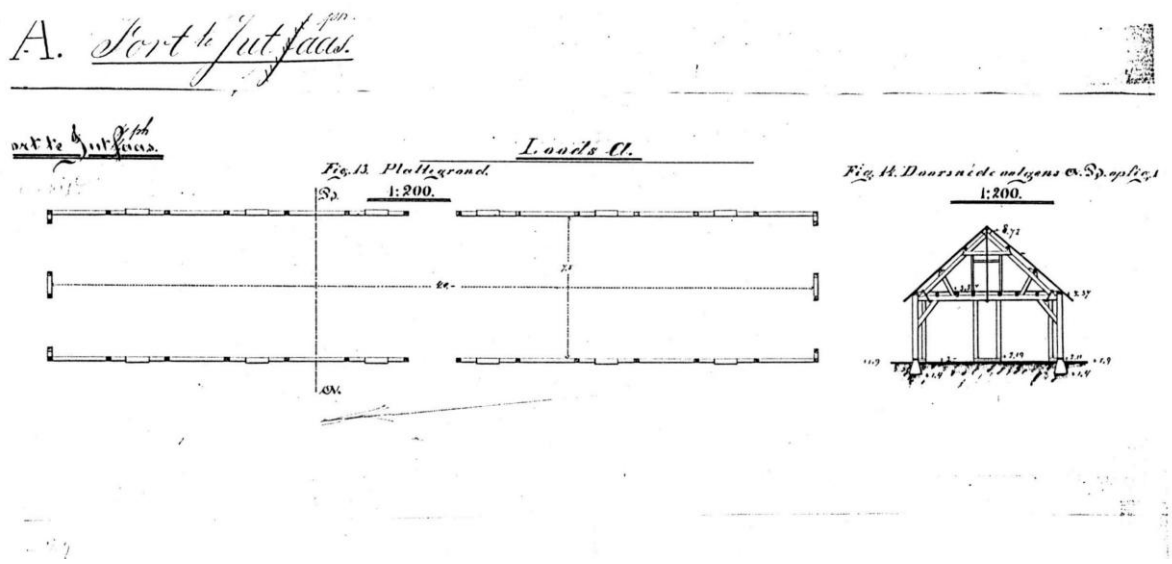

Registertekening loods a.

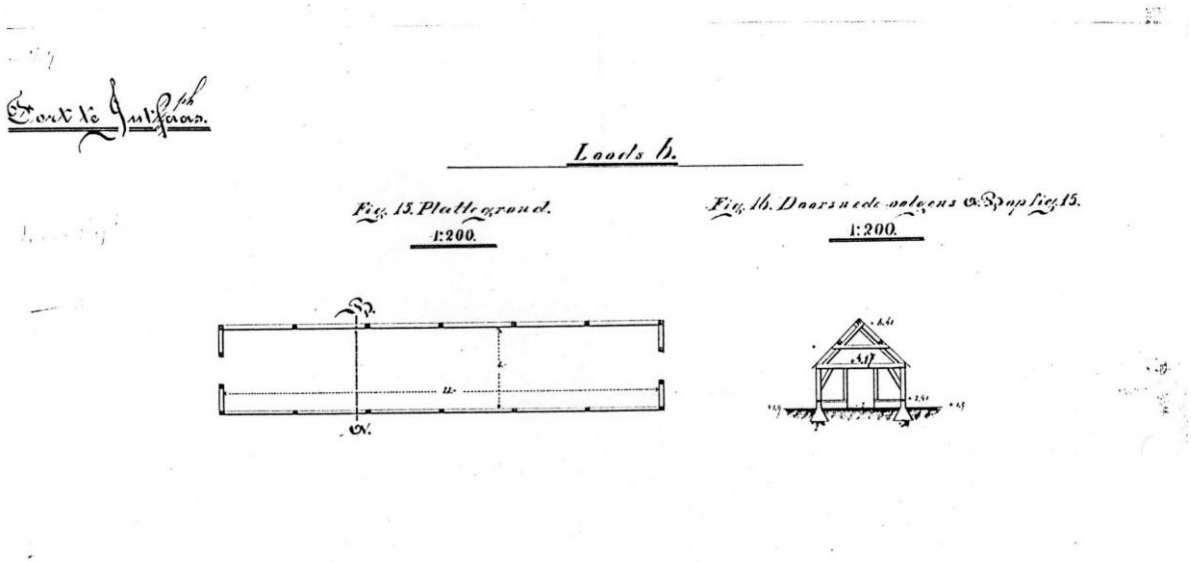

Registertekening loods b.

Wachterswoning

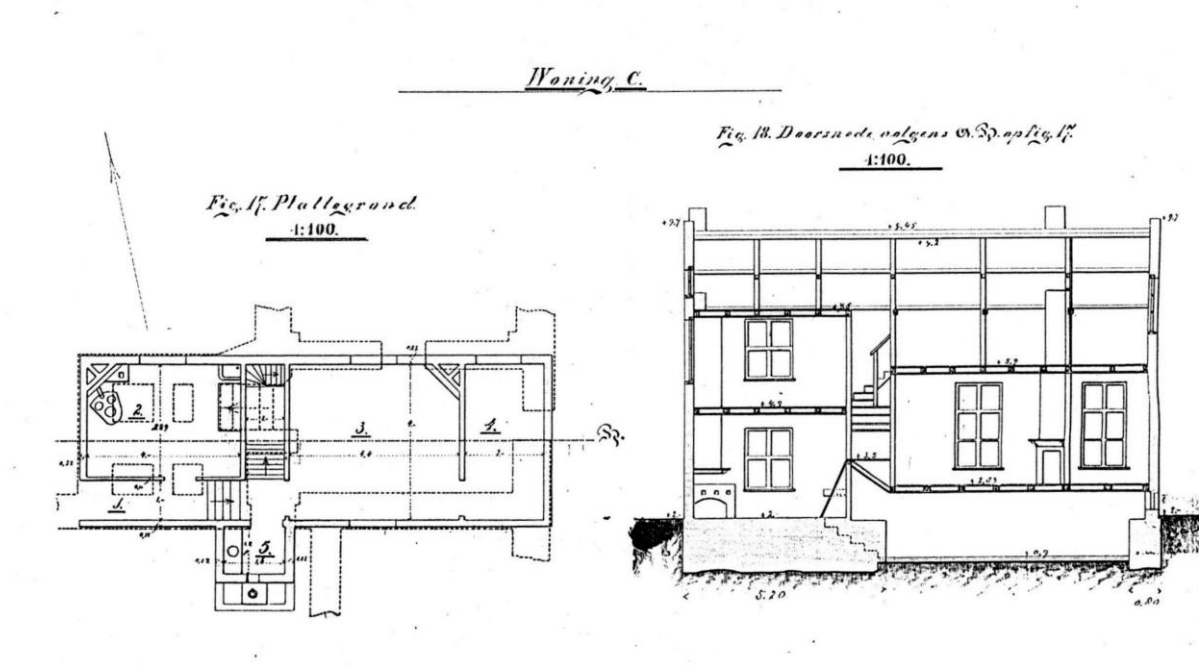

Wachterswoning, registertekening.

In de Wachterswoning bevinden zich de volgende lokalen:

Nummer van het lokaal	Bestemming	Lang in M.	Breed in M.	Hoog 1n M.	Aanmerkingen
1	Gang	5,2	1	2,7	Geplafonneerd, de wanden gepleisterd.
2	Kelder	4	2,89	2,7	Geplafonneerd, de wanden gepleisterd.
3	Woonvertrek	4,4	4	2,85	Geplafonneerd, de wanden behangen.
4	Woonvertrek	2	4	2,85	De wanden gepleisterd
5	Privaat	1,2	1,6	2,85	Met stenen trechter bril en trechter.
6	Woonvertrek	4	2,89	2,4	Als opkamer boven lokaal 2, geplafonneerd en behangen.

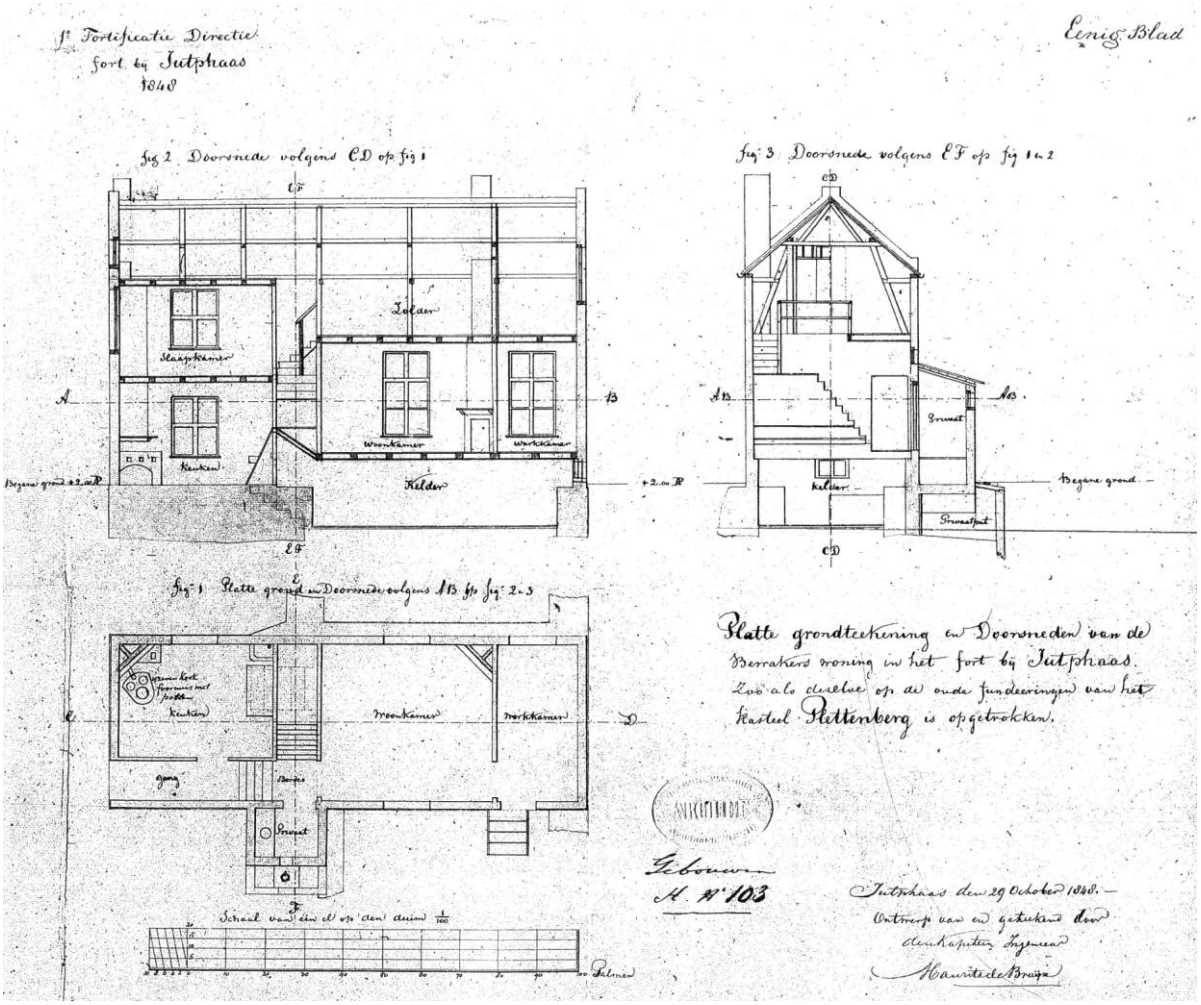

De wachterswoning.

Inundatiepeilen

Kringenwet

Rondom de forten fungeerde de kringenwet. Door deze wet werd bepaald dat er in een aantal kringen rond een fort niet, of met beperkingen gebouwd mag worden.

Opvallend is dat je tijdens rondleidingen op forten altijd gesproken wordt over kringen van 300, 600 en 1000 meter. Dit terwijl in de wet expliciet wordt gesproken over ellen.

Dit wordt verklaard door het volgende: Bij de invoering van het Nederlands metriek stelsel in 1820 werd de el gelijk gesteld aan een meter. Met de Wet van 7 april 1869 (Staatsblad nr. 57) werden oude benamingen, waaronder ook de el, afgeschaft en vervangen door de tegenwoordig gebruikelijke aanduidingen. In de periode 1820-1870 was een el gelijk aan 10 palmen (decimeter) of 100 duimen (centimeter) of 1000 strepen (millimeter).

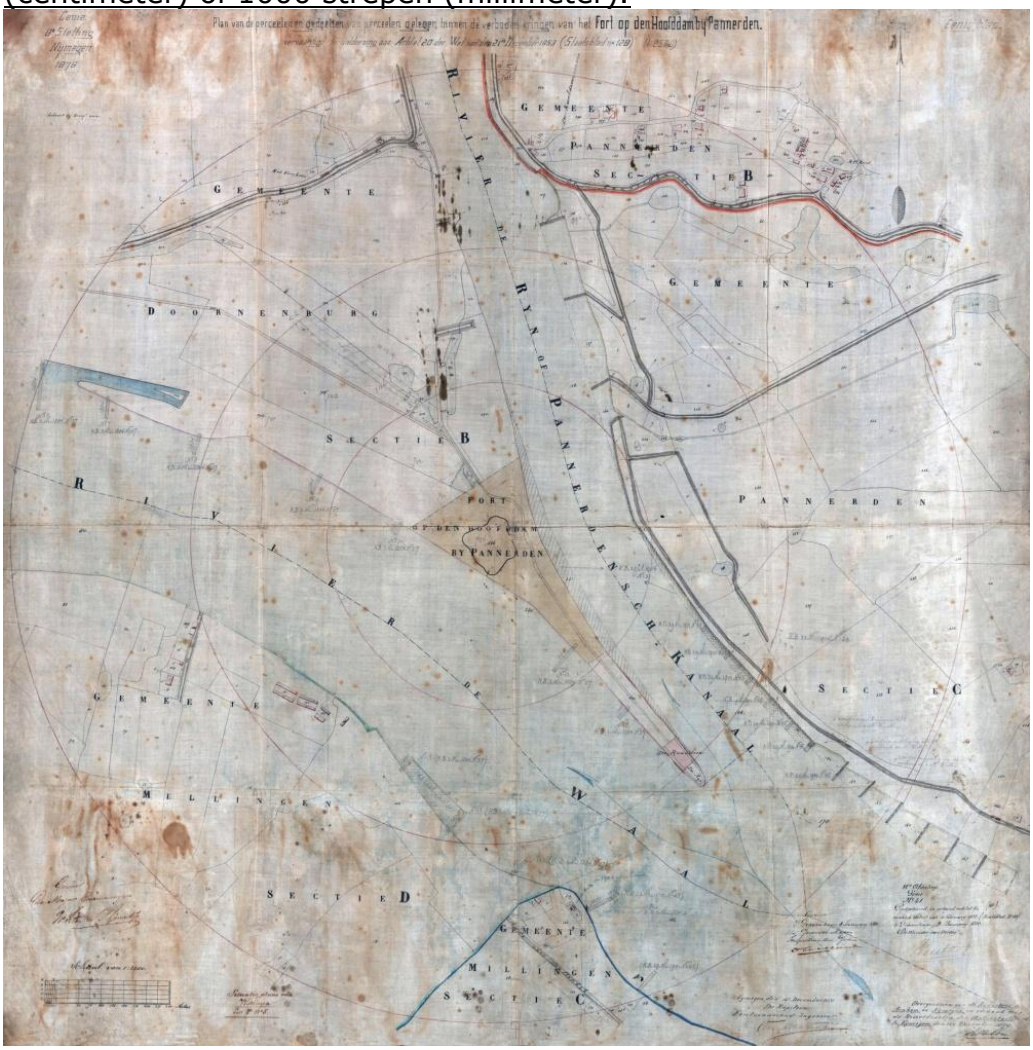

Kringenkaart fort Pannerden

STAATSBLAD VAN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.
(N°. 128.) WET van den 21sten December 1853, houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van Vestingwerken van den Staat.
WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.
Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut ! doen te weten:
Art. 6.
Om elk vestingwerk der eerste, tweede of derde klasse zijn drie verboden kringen:

- een op den afstand van drie honderd el, genaamd de kleine;
- een op den afstand van zes honderd el, genaamd de middelbare;
- een op den afstand van duizend el, genaamd de groote.

El (lengtemaat) **Bron: Wikipedia**

De el is als lengte gebaseerd op de lengte van een onderarm en bedroeg (althans in Nederland) circa 69,4 cm. De maat werd lokaal, in ieder belangrijk handelscentrum, vastgesteld waardoor er verschillen optraden. In verband met de heffing van accijns werd de Haagse el in 1725 de nationale standaard.

Mobilisatie 1870

1870, Europa wordt opgeschrikt door de zogenaamde Frans-Duitse oorlog deze brak uit op 19 juli 1870 en duurde tot 16 augustus 1870 en werd uitgevochten in Frankrijk en Duitsland. Wat was er aan de hand?
Bismarck had het in zijn hoofd gehaald om van de verschillende deelstaten een groot Duitsland te maken. Daarvoor moest hij Frankrijk en Oostenrijk uitschakelen.
Alhoewel Nederland niet direct betrokken was bij deze oorlog trof het land wel voorbereidingen. Het leger werd gemobiliseerd en de Nieuwe Hollandse Waterlinie moest gedeeltelijk geïnundeerd worden. Hierbij kwamen grote tekortkomingen aan het licht voor wat betreft de organisatie van het inunderen.

Napoleon als gevangene in gesprek met Bismarck.

Foto: Wikipedia

Ook ondervond men dat de legering op de forten van de Waterlinie onvoldoende was. Bomvrije opslag van buskruit en projectielen waren er onvoldoende en er was niet genoeg logiesruimte voor de gemobiliseerde soldaten. Door de ontwikkeling van het getrokken geschut en de ingebruikname van sterkere springstoffen kon de vijand verder en nauwkeuriger schieten. De vijand schoot nu over het fort en kon zo Jutphaas bedreigen. Op het gebied op- en rondom de Houtense vlakte zou de vijand op grotere afstand gehouden moeten worden. (Ontsluitingskring). Er werd een algemeen verbeteringsplan voor de Waterlinie ontwikkeld.
Het aanpassen werd niet direct na de Frans- Duitse oorlog uitgevoerd. Dit duurde nog tot 1880. Uiteraard was er over nagedacht, bestekken geschreven, tekeningen gemaakt en offertes gevraagd. Daarna het politieke traject en het ter beschikken stellen van budget.
Voor wat betreft de verbeteringen aan de Nieuwe Hollandse Waterlinie is er op het fort te Jutphaas niets gebeurd. Door de aanleg van de Batterijen aan de Overeindseweg kreek het fort te Jutphaas een voorpost. De ontsluitingskring ten opzichte van Jutphaas werd groter zodat de vijand op grotere afstand moest blijven.

Mobilisatie 1914

De mobilisatie van 1870 was slechts een kleinigheidje voor wat er nog moest gaan komen. Zoals overal in Nederland werden de ook de forten van de Waterlinie gemobiliseerd. Helaas is er over deze periode niet veel bekend over Jutphaas. Voor de militairen betekende het dat ze een lange periode van huis waren. Dit gaf allerlei spanningen en ook heimwee stak de kop op. Voor veel boeren gezinnen betekende het dat er te weinig mankracht was om te oogsten. Voorgenomen huwelijken werden uitgesteld. Als je al verlof kreeg viel het niet mee om thuis te komen. Sommige militairen werden “beloond” met een onderscheiding. In het volgende artikel (**Bron Wikipedia**) kunt u lezen hoe dat in zijn werk ging.

Mobilisatiekruis 1914-1918

Het Mobilisatiekruis 1914-1918, in een ministeriële kennisgeving van 1925 ook "Mobilisatie-herinneringskruis" genoemd is een particuliere instelling.

Het kruis werd door het "Nationaal Comité Herdenking Mobilisatie 1914" op 1 augustus 1924 ingesteld en in een Legerorder van 1924 werd militairen toestemming verleend om het kruis, en de baton, op het uniform te dragen. Er is geen Koninklijk Besluit opgemaakt maar de legerorder vermeldt wel dat "het H.M. de Koningin heeft behaagd, als blijk van waardering van de diensten, door de krijgsmacht tijdens den demobiliseerden toestand aan den lande bewezen, te bepalen het herinneringskruis, ingesteld door het Nationaal Comité Herdenking Mobilisatie 1914, ook in uniform - zoowel in als buiten dienst - mag worden gedragen. Allen, die in de periode Augustus 1914-November 1918 eenigerlei militairen dienst bij de weermacht te land of ter zee hier ten lande of in de Overzeesche Gewesten hebben vervuld, zullen gerechtigd zijn, het herinneringskruis te dragen. Het kruis zal worden gedragen na het onderscheidingsteeken voor langdurigen dienst, doch vóór de buitenlandsche ridderorden en eereteekenen".

Het kruis werd niet uitgereikt, De Nederlandse overheid was zeer karig geweest met het belonen van de gemobiliseerde soldaten en de vrijwilligers van Landstorm, Landweer en Burgerwacht. Spontaan gevormde comités en bonden moesten inspringen om tastbare herinneringen aan de mobilisatie en de voor Nederland spannende oorlogstijd te scheppen. Zo waren er

- Het Herinneringsmedaille Fort Honswijk 1914-1915
- Het Kruis voor oud-gedemobiliseerden 1914-1918 van de Amsterdamse Vrijwillige Burgerwacht
- Het Witte Mobilisatiekruis 1914-1918
- Het Mobilisatiekruis 1914-1918 van het Nationaal Comité Herdenking Mobilisatie 1914-1918
- Het Kruis voor oud-gedemobiliseerden 1914-1918 van de Amsterdamsche Vrijwillige Burgerwacht
- Het Kruis van Verdienste van de Nederlandse Bond van Vrijwillige Burgerwachten

Deze onderscheidingen werden na inzamelingen uitgereikt en soms moesten zij worden gekocht. Dat is ook het geval met het Mobilisatiekruis 1914-1918. Het bronzen kruisje kostte met lint f 0,46, een kartonnen doosje kostte f 0,06 extra en een kruis met lint in een luxe doosje kostte f 0,56.

Het kruis mocht worden gekocht door vier categorieën Nederlanders:

- Al diegenen die tussen augustus 1914 en november 1918 een door de regering erkend Nederlands uniform hebben gedragen.
- Alle beroeps- en verlofmilitairen (van alle categorieën), die in deze periode in Nederland of in de overzeesche gebiedsdelen dan wel bij de vloot gedurende kortere of langere tijd onder de wapenen zijn geweest.
- Alle niet-militairen, die òf ter vervanging dan wel ter aanvulling van militair personeel diensten verrichtten en daartoe bij troepen of staven (onder militair bevel) zijn ingedeeld geweest.
- Nederlanders die behoorden tot door de overheid erkende particuliere organisaties die werk verrichtten ter wille van de krijgsmacht of van de landsverdediging.

Het Mobilisatiekruis 1914-1918 is een door H.J. Jansen van Galen ontworpen dun bronzen, vierarmig kruis met vier armen waarvan de uiteinden zijn afgerond. Op de voorzijde zijn pijlenbundels afgebeeld. Deze bundels van pijlen werden al door Karel V aan de Staten Generaal voorgehouden als symbool van de kracht die eenheid verschaft. We hebben dus te maken met een oud Nederlands symbool van eenheid. Op de armen staan de data "AUGUSTUS 1914 - NOVEMBER 1918, de vier jaren waarin Nederland, zo heet het in een toelichting, "zijn gewapende gereedheid, ten koste van grote persoonlijke en economische offers, heeft gehandhaafd". Op de keerzijde staan de woorden "MOBILISATIE - VREDE - EER". Volgens het Nationaal Comité Herdenking Mobilisatie 1914 had de mobilisatie van de strijdkrachten voor Nederland de vrede gered; zij redde daarbij, zo meende het comité, tevens Nederlands eer, want zij bewees dat Nederland - tot welke prijs ook - stand hield bij het nakomen van nationale en internationale verplichtingen, liever dan zich over te leveren aan de "willekeur van niets-ontziende oorlogvoerenden". Het mobilisatiekruis is, zo liet de organisatie weten, een "vredeskruis" en het "symbool van de gehandhaafde vrede". De keerzijde is vlak en vertoont soms een merkje van de fabrikant.

Het kruis hangt aan een blauw lint van moiré zijde. Aan weerszijden van het lint is een bies in de kleuren van de Nederlandse vlag aangebracht. De bies is van het grote blauwe vlak van het lint gescheiden door een smalle witte streep. Het kruis werd op rokkostuums ook als miniatuur gedragen.

Er is ook het, niet door de regering erkende, Witte Mobilisatiekruis 1914-1918 dat aan burgers die zich "bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt jegens de gemobiliseerden" werd verleend. Dit kruis is gelijk van vorm aan het Mobilisatiekruis 1914-1918 maar van goedkoop imitatiezilver, zogenaamd "Berlijns zilver", gemaakt. De keerzijde is niet vlak maar heeft de opdracht "MOBILISATIE - WAARDERING" en het lint is wit met rood-wit-blauwe banen. Het comité stelde in 1939 ook een eigen Kruis van Verdienste in.

Literatuur
- W.F. Bax, "Ridderorden, eereteekenen, draagteekens en penningen, betreffende de Weermacht van Nederland en Koloniën (1813-heden)", 1973
- H.G. Meijer, C.P. Mulder en B.W. Wagenaar, "Orders and Decorations of the Netherlands", 1984
- Het "Gedenkboek Nationale Bond "Het Mobilisatiekruis"", Rotterdam, 1939

Tussen twee oorlogen

Nooit meer oorlog was een veel gehoorde kreet bij de burgerbevolking na 1918. Er waren miljoenen slachtoffers gevallen. De materiële schade was groot. Het kon niet anders zijn dat de hele wereld zijn les had geleerd. Deze algemene gedachte leidde ertoe dat Nederland zijn defensie ging verwaarlozen. Bewapening werd niet gemoderniseerd of men zag helemaal af van broodnodige aanschaf van materieel. Stellingen werden verwaarloost en in de dertiger jaren hoorde je steeds meer "gen man geen cent". Veel mensen liepen met een speldje van het gebroken geweer, in Nederland het symbool voor pacifisme en anti militarisme.

Na alle ellende en de economische crises in de jaren 30 was deze gedachte niet vreemd.
Jammer genoeg hielden onze Oosterburen hier geen rekening mee. Ondanks de beperkingen ten opzichte van hun legers, die hen waren opgelegd na de capitulatie groeide hun legermacht. Gebieden waar geen militairen mochten zijn werden weer "ingenomen". De internationale spanningen liepen op. Overigens was dit allemaal al voorspeld door een aantal hooggeplaatste officieren die bij de ondertekening van de verdragen aanwezig waren. Zij waren van mening dat de geallieerde sancties tegen Duitsland zo zwaar waren dat dit ongetwijfeld tot een nieuwe oorlog moest leiden. Helaas kregen ze gelijk. Vanaf 1936 begon men iets meer te doen aan de verdediging van ons land. Hier en daar werden schuilplaatsen, geschut- en mitrailleurkazematten gebouwd en er werd meer geld ter beschikken gesteld. Naar mate men het jaar 1939 naderde werd er steeds meer gebouwd. Moderne kazematten met een gietstalen koepel (G-kazemat) werden op en rond de forten geplaatst. Ook deze modernisering ging aan het fort te Jutphaas voorbij. Wel werd in de omgeving van de batterijen aan de Overeindseweg een G gebouwd.

Een modernisering van geheel andere orde was de bouw van de Keersluis (plofsluis). Door de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal werd de werking van de inundatiemiddelen (waterwerken) verstoord. De plofsluis moest dit allemaal tegengaan. Heel in het kort was deze sluit nodig om het kanaal snel en duurzaam af te dammen om de inundaties in stand te houden. Voor een complete beschrijving zal t.z.t. een afzonderlijk naslagwerk geschreven worden.

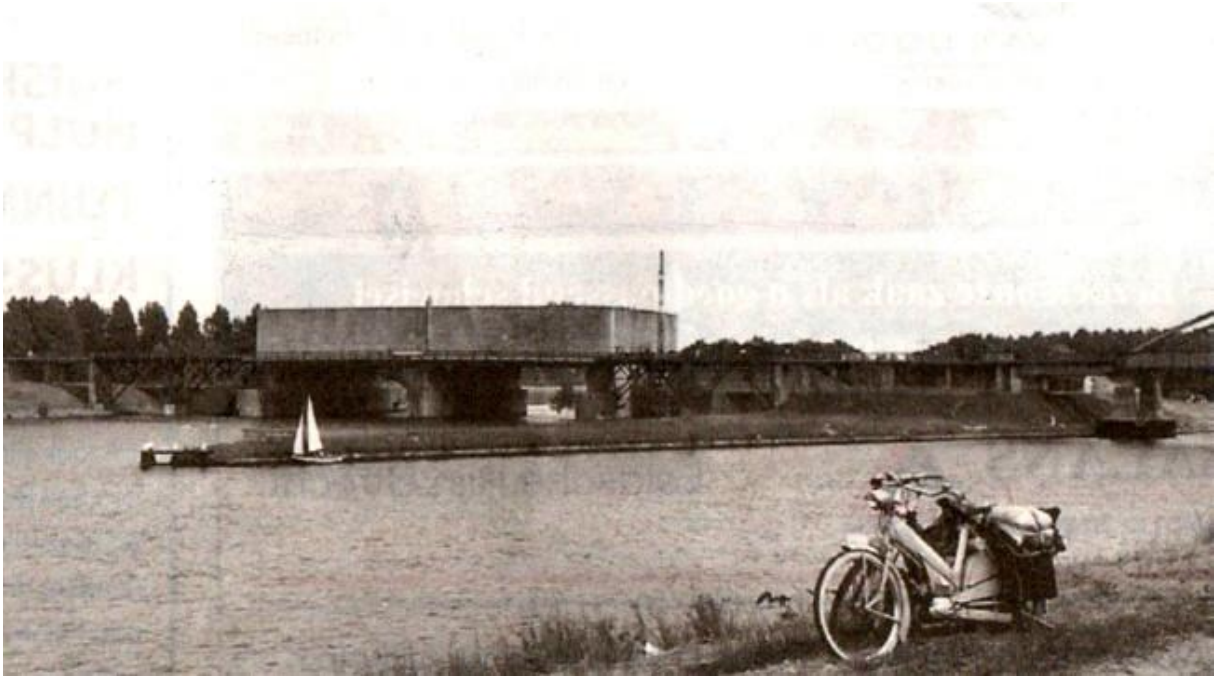

De plofsluis te Jutphaas anno 1970.

Het fort Gecamoufleerd

In 1939 werden er plannen gemaakt om het fort in zijn geheel te camoufleren. Normaal gesproken was er al een camouflage door beplanting. Door op en om het fort struiken en bomen te planten liet men het geheel opgaan in de achtergrond. Kennelijk was dit voor het fort te Jutphaas niet voldoende. De tekening op de volgende bladzijde geeft aan dat het de bedoeling was om op de kleine kring van de kringenwet rondom het fort een schutting van rietmatten te plaatsen. Helaas heb ik de bijbehorende brief nog niet gevonden zodat het nut van dit alles nog niet bekend is.

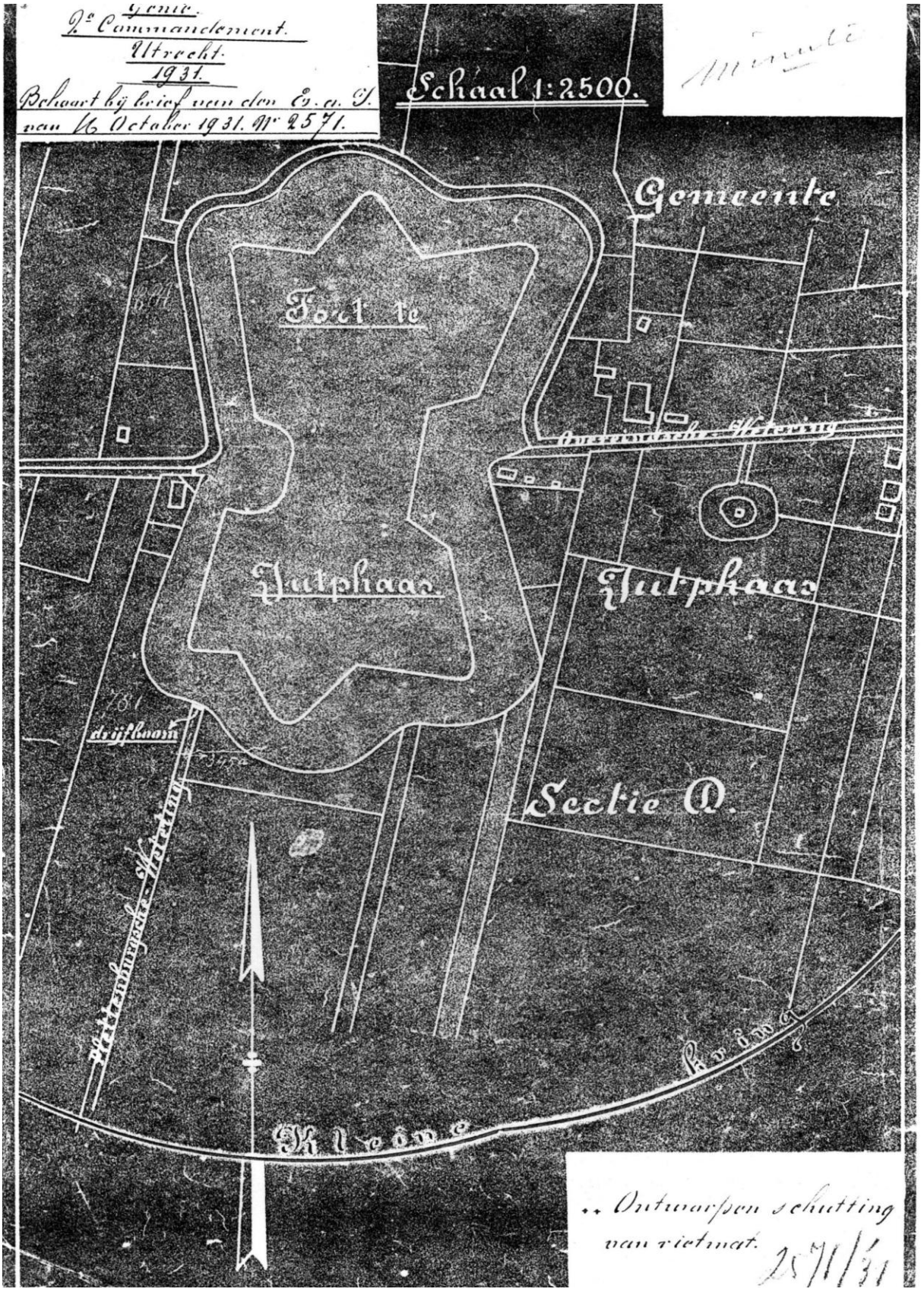
Genie.
2e Commandement.
Utrecht.
1931.
Behoort bij brief van den E. a. I.
van 16 October 1931. Nr 2571.
Schaal 1:2500.
Minute
Gemeente
Fort te
Jutphaas
Jutphaas
Sectie O.
drijfhaam
Kleine
Ontwerpen schutting
van rietmat.
2571/31

Mobilisatie 1939

Niet alleen soldaten worden opgeroepen. Ook auto's en paarden worden gevorderd. De spoorwegen rijden praktisch alleen nog voor het leger. Treinstellen worden omgebouwd tot hospitaaltreinen. Duizenden en nog eens duizenden soldaten nemen afscheid van hun familie en vrienden en reizen af naar hun mobilisatiebestemming. Daar worden ze geregistreerd. Hun uitrusting wordt aangevuld door de foerier. Een aantal soldaten loopt in lompen. Zij hebben in de crisistijd hun militaire kleding afgedragen als werkkleding. Er worden snel wat brieven naar huis geschreven en dan vertrekt men naar de definitieve bestemming. Een niet al te groot deel van het leger vertrekt naar de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

BERICHT.

Aan het telegraafkantoor is een telegram ontvangen, waarvan hieronder een uittreksel volgt:

ALGEMEENE MOBILISATIE.

Eerste mobilisatiedag:

29 Augustus 1939.

Vordering paarden en motorrijtuigen.

Men raadplege de in de gemeente aangeplakte „Openbare kennisgevingen".

Men wordt uitgenoodigd aan bovenstaand bericht zoo spoedig en zooveel mogelijk RUCHTBAARHEID TE GEVEN.

Vordering van paarden en motorrijtuigen.

Aanbrengen van het Rode Kruis op het dak van de trein.

Inrichten met brancards.

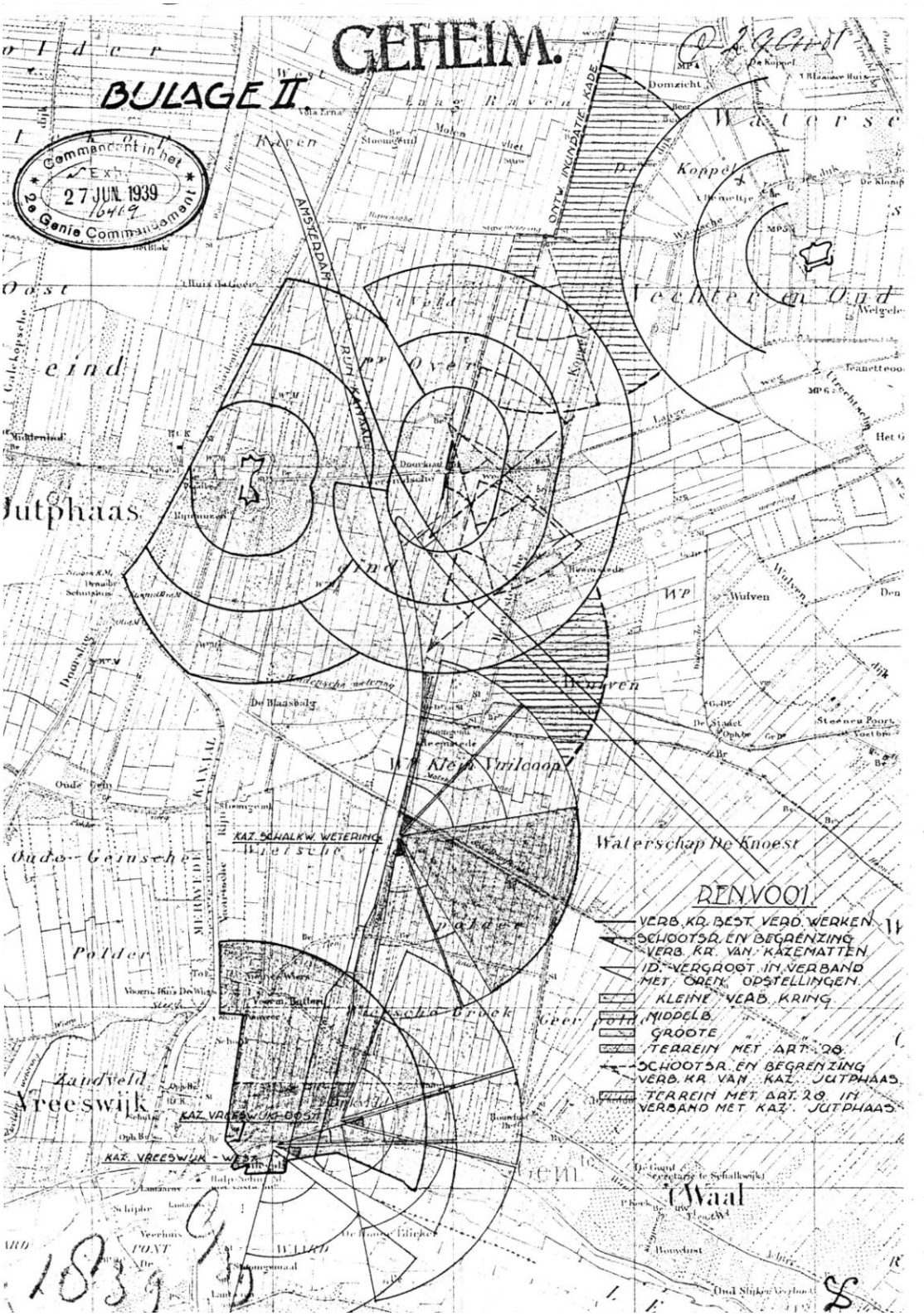

Verboden kringen, schootsvelden en begrenzing van het geschut worden vastgesteld.

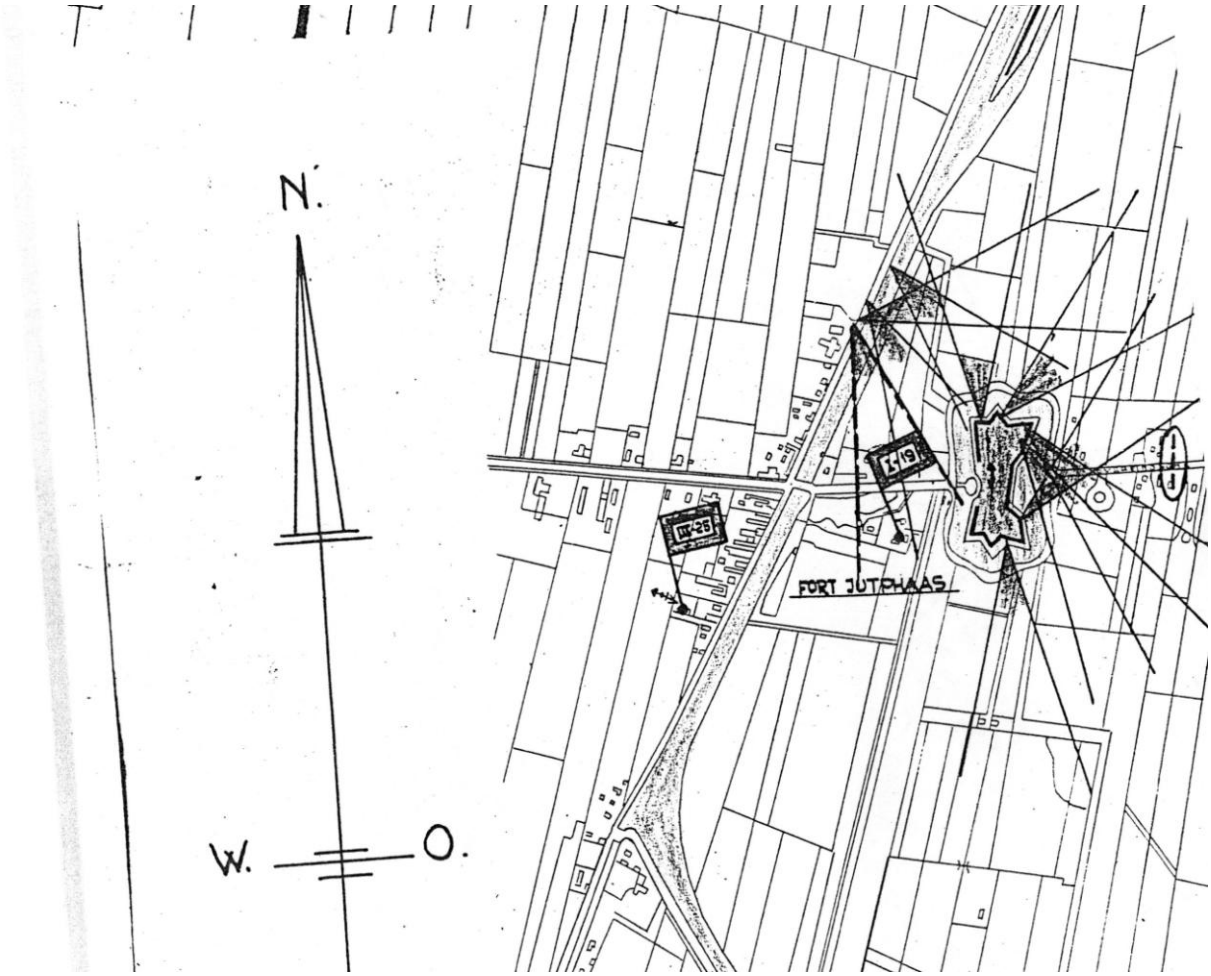

De positie van legereenheden en nevenopstellingen wordt uitgewerkt op een kaart.

In 1939 waren de forten, voor wat betreft de moderne oorlogvoering, niet erg belangrijk meer. Tegen het moderne geschut boden de met bakstenen gebouwde forten geen weerstand meer. Al in 1865 ging men daar al van uit na de uitvinding van de brisantgranaten. In 1914 zijn tussen de forten allerlei infanterieopstellingen gebouwd en voorzien van granaatvrije schuilplaatsen. In de omgeving van het fort te Jutphaas is hier niets van te zien omdat de functie van dit fort verplaatst was naar de batterijen aan de Overeindse weg. Ook het zware geschut werd van de forten verwijderd en in wisselopstelling tussen en achter de forten opgesteld.

De tweede wereldoorlog

In de oorlogsdagen van mei 1940 zijn er op en rond het fort een aantal schermutselingen geweest. Een van de wapenfeiten was het neerhalen van een vliegtuig.

Op 13 mei maakt een vrijwel onbeschadigd vliegtuig een buiklanding, ergens tussen Jutphaas en Jaarsveld. Het is niet helemaal duidelijk wat voor type vliegtuig het was maar waarschijnlijk een He-111 of Ju-88A .
In het vliegtuig worden zeer belangrijke documenten gevonden. De bemanning, die bestaat uit 4 man word krijgsgevangen gemaakt. Verslag van dienstplichtig soldaat A.W. Krijgers uit Den Haag : "Door het geschut in Jutphaas wordt een bommenwerper getroffen. Hij maakt een zwenking en landt met ingetrokken landings-gestel. Iedereen vuurt. De inzittenden springen uit het toestel na de mitrailleur onklaar te hebben gemaakt. Enigen van hen huilen van angst. De Duitsers worden gevangen genomen".

Jammer genoeg verteld dit verhaal niets over de inhoud van de zeer belangrijke papieren.

Tijdens de Duitse bezetting van 1940-1945 is het fort gebruikt door de Deutsche Kriegsmarine als radio zend- en ontvangststation. Met name de berichtgeving en de coördinatie van de Duitse onderzeeërs van Admiraal Karl Dönitz werd hier vandaan verzorgd. Om die reden is het fort ook gebombardeerd door de geallieerden, het heeft weinig schade opgelopen en is na de oorlog weer helemaal hersteld. In 1943 werd het de Duitsers te heet onder de voeten en verlieten zij het fort.

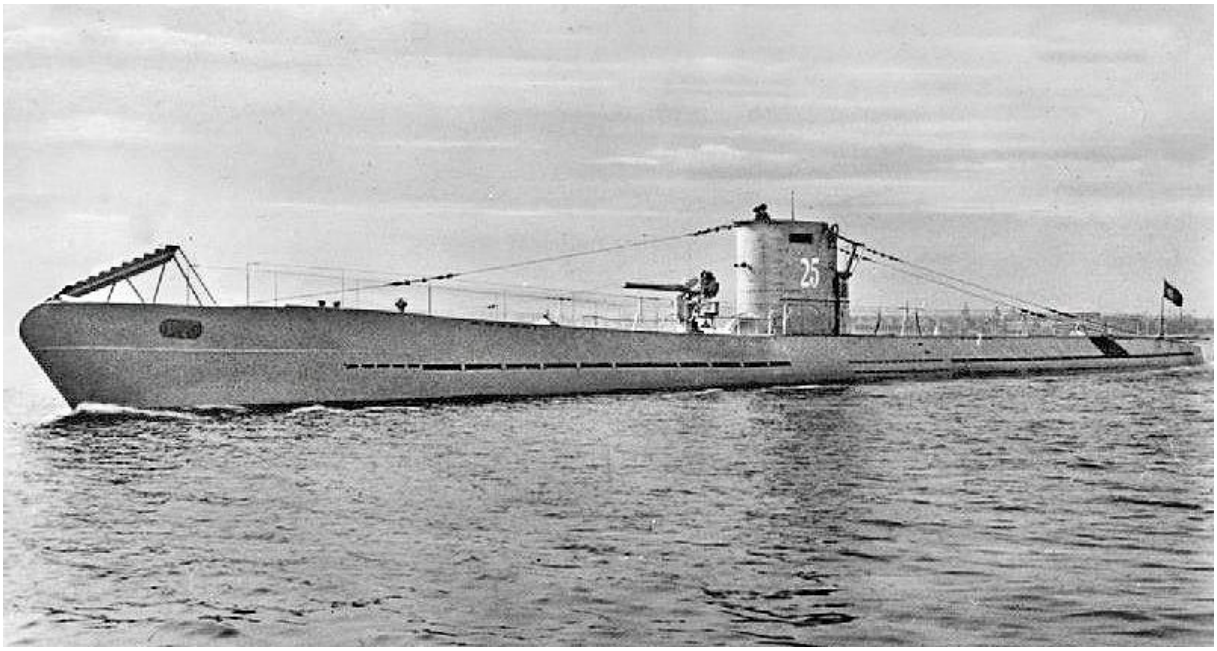

Duitse onderzeeboot.

De commandant van de Duitse Kriegsmarine, Admiraal Dönitz, zou regelmatig op het fort verblijven om van daaruit de operaties van zijn vloot te leiden. Hij zou zich overigens niet zo op zijn gemak voelen op het Fort. Slapen deed hij dan over het algemeen op een andere plaats. Wel zou hij tot laat in de avond op het fort aanwezig om zijn vloot te coördineren. **Dit wordt tegengesproken door het krantenartikel.**

Dönits zou in april 1945, Adolf Hitler opvolgen.

Het verhaal gaat dat voor dat zij vertrokken de Duitsers een groot betonnen blok op de radiozender hebben gestort en dat de zender daar nog steeds onder ligt. Na enig onderzoek heb ik hier mijn twijfels over. Aan de keelzijde van het bomvrij wachthuis ligt inderdaad een enorm betonblok van ongeveer 2,50 bij 2,50 meter en dat komt ruim 1,00 meter boven de grond uit. Op de hoeken zijn dikwandige buizen met een diameter van 10 cm. Ingebetoneerd. Ook zijn een aantal dunnere buizen van ca 2,5 cm aangebracht. Dit werd in zwaar betonwerk toegepast om de hitte die vrij kwam bij het uitharden van het beton beter af te voeren.

Door de verhoudingen kunnen we aannemen dat het blok ongeveer 3 meter hoog moet zijn. Als dit klopt is het blok 18,5 kubieke meter beton. Dat zou betekenen dat men voor het vernietigen van een zender 43135 kg. Beton heeft gestort en daar dan ook nog een aantal voorzieningen in zijn aangebracht. Dit lijkt mij erg veel werk voor een zender die je met twee handgranaten volledig aan stukjes kan blazen.

Aannemelijker is dat dit de voet van de zendmast is geweest.

Evacuatieproblemen

Op 25 juni 1940 doet de burgemeester van Jutphaas verslag van alle evacuatieperikelen.

GEMEENTE JUTPHAAS

No. 1634.

ONDERWERP:
VERSLAG AFVOER
BURGERBEVOLKING.

JUTPHAAS, 4 Juli 19 40.

TEL. JUTPHAAS-VREESWIJK (K 3470) No. 444

ANTWOORD OP SCHRIJVEN VAN
25 Juni 1940 No.14 m.

A A N
den Heer Majoor belast met de
aangelegenheden Oostfront Vesting
Holland
Bezuidenhout 81,
's-G R A V E N H A G E.

VERZOEKE BELEEFD IN EENZELFDEN BRIEF SLECHTS EEN ONDERWERP TE BEHANDELEN EN BIJ BEANTWOORDING DATUM EN NUMMER VAN DIT SCHRIJVEN AAN TE HALEN.

INGEKOMEN
8 JULI 19
VESTING HOLLAND
SECTIE No. 411 A

In antwoord op Uw nevenvermeld schrijven, heb ik de eer U het volgende mede te deelen.

De afvoer van de burgerbevolking dezer gemeente is geheel overeenkomstig de daaromtrent gegeven voorschriften voorbereid, echter deed zich daarbij de groote moeilijkheid voor, dat steeds werd medegedeeld, dat slechts 4000 personen van de bevolking der gemeente bestaande uit ± 9500 zielen zou worden afgevoerd. Ook in de toegewezen vluchtoorden was slechts op een getal van 4000 gerekend.

Meerdere malen is door mij gevraagd, hoe gehandeld moest worden met de overige inwoners mijner gemeente, doch een afdoend antwoord werd nimmer door mij ontvangen.

Groote bezwaren zijn voorts bij de voorbereiding ontstaan door de steeds weer verschillende inzichten, welke men van hoogerhand huldigde met betrekking tot de indeeling van personen in klasse A, waardoor de geheele opzet gewijzigd moest worden. Er moesten b.v. andere hoofdgeleiders en groepsgeleiders aangewezen worden in verband met deze gewijzigde indeeling.

Vier dagen voor het uitbreken van den oorlog moesten nog eenige hoofdgeleiders en een 60 tal groepsgeleiders worden aangezocht, aangezien op

het laatste oogenblik bekend werd gemaakt, dat de destijds door mij aangewezen personen in klasse A waren geplaatst.

Den 1en Pinksterdag, 12 Mei j.l. heeft de geheele afvoer op papier pas z'n beslag kunnen krijgen.

De oorzaak hiervan is gelegen in het feit, dat voorschriften op het laatste moment nog werden gewijzigd.

Voorts kreeg ik op den 12en Mei j.l. des morgens te 10½ uur bericht, dat een 17 tal vluchtelingen uit IJzendoorn en omgeving onderdak moest worden verschaft. Even later werd medegedeeld, dat dit aantal niet 17 maar 50 zou bedragen, terwijl toen zij hier aankwamen dit aantal ± 150 bleek te zijn, die abusievelijk in IJsselstein waren ondergebracht.

Daar tusschen door kwam bericht, dat 1000 vluchtelingen uit Veenendaal, die op de Lek in de omgeving van Jaarsveld aan het zwalken waren, ook naar mijn gemeente zouden komen.

Volgens een nader bericht zouden dit niet 1000 maar 3500 vluchtelingen zijn, terwijl bij aankomst in den namiddag bleek, dat 14 groote rijnaken met ruim 5000 vluchtelingen hier hun toevlucht zochten.

Hierbij deden zich geweldige moeilijkheden voor, aangezien deze gemeente nimmer als vluchtoord, zelfs niet als voorloopig vluchtoord was aangewezen.

De huisvesting en vooral het voedingsvraagstuk was bijna onoverkomelijk, temeer nog daar deze ruim 5000 menschen moesten worden ondergebracht in het z.g.oude dorp met een bevolking van ± 1500 zielen.

Den 14en Mei d.a.v.des morgens te 9 uur werd mij door het Militair Gezag gelast de geheele gemeente binnen één uur te ontruimen, aangezien zulks in verband met de krijgsverrichtingen noodzakelijk was.

Ook aan mij, evenals aan de ambtenaren, politie enz.werd opdracht gegeven de gemeente ten spoedigste te verlaten naar Gouda, zijnde het voor onze gemeente aangewezen voorloopig vluchtoord.

Nadat alle hoofdgeleiders en groepsgeleiders door mij waren gewaarschuwd en de ontruiming in vollen gang was, werd mij telefonisch van het Oostfront Vesting Holland medegedeeld, dat de bevolking zich niet moest begeven naar Gouda doch in de richting Woerden-Bodegraven.

Dit nader bericht is niet meer aan alle hoofdgeleiders en groepsgeleiders doorgegeven kunnen worden.

In Woerden hoorde men later dat Alphen aan den Rijn als voorloopig vluchtoord voor de inwoners mijner gemeente was aangewezen.

Indien men zich indenkt, dat nu niet 4000 maar plotseling de geheele gemeente, 9500 zielen tellende ontruimd moest worden plus de ruim 5000 vluchtelingen uit Veenendaal, Uzendoorn en omgeving, zal men kunnen verstaan, dat van een regelmatige afvoer der bevolking geen sprake meer was, maar eerder van een overhaaste vlucht moet worden gesproken.

Thans zij het mij vergund, met inachtneming van het bovenstaande, de door U gestelde vragen te beantwoorden:

1e. De afvoer is aangevangen op 14 Mei j.l.des morgens ± 10 uur.

2e. Aangezien er geen voldoende vervoermiddelen aanwezig waren heeft de vlucht grootendeels plaats gehad per fiets en te voet. Voor zieken, ouden van dagen enz. waren enkele autobussen op mijn verzoek. beschikbaar gesteld.
Later zijn nog eenige autobussen, personenauto's en vrachtauto's de vluchtenden achterop gereden en hebben vele personen verder vervoerd naar diverse gemeenten.
Ook zijn nog velen vervoerd met de booten uit Veenendaal en een paar hier aanwezige schepen.

3e. De afvoer was beëindigd te ± 12 uur des middags. Enkele personen zijn nog in den namiddag vertrokken

4e. Ik zelf heb de gemeente daarna verlaten des namiddags te ± 3½ uur op denzelfden dag.

5.e Tijdens de evacuatie zijn een 4 tal personen overleden. Een is aangereden door een vrachtauto, 1 is overleden aan hartverlamming, 1 heeft zich in een vlaag van verstandsverbijstering voor een auto geworpen en één vrouw is in het ziekenhuis te Gouda overleden.

6e. Enkele inwoners zijn, toen de wapenstilstand bekend werd denzelfden dag weder naar hunne haardsteden teruggekeerd, de meesten echter den volgenden en den daarop volgenden dag. Velen zijn per fiets en per autobus, personenauto en vrachtauto teruggekeerd.
Aangezien ik zelf met mijn gezin naar IJsselstein was uitgeweken, ben ik denzelfden dag des avonds te 7½ uur weder in mijn gemeente teruggekeerd.

7e. In verband met de plotselinge komst van ruim 5000 vluchtelingen van elders en het overhaaste vertrek van de inwoners uit eigen gemeente is een behoorlijke registratie van de vluchtelingen uit andere gemeenten niet mogelijk geweest. Verschillende moeilijkheden zijn daaruit voortgevloeid. o.a.met de levering van diverse artikelen, evenals het vervoer van vluchtelingen uit mijn gemeente enz.enz. waarvoor diverse rekeningen bij mij zijn ingediend.
Een behoorlijke contrôle van deze rekeningen is niet wel mogelijk.
Getracht zal worden een en ander alsnog tot een redelijke oplossing te brengen.

DE BURGEMEESTER VAN JUTPHAAS,

Na de tweede wereldoorlog

Op 07-06-1945, twee dagen na de bevrijding waren er nog schermutselingen te Jutphaas. Een dronken Duitse soldaat wilde gaan schieten op burgers. Een aantal verzetsstrijders probeerde dat te verhinderen. Tijdens het vuurgevecht dat volgde sneuvelden 5 van hen:

Naam	Geboren	Begraven
Hanselaar, Theodoor Lid verzet.	06-11-1918, Monster	Kerkveld, Jutphaas, graf 20
Kros, Aart, Grondwerker, lid verzet	10-08-1916, Dordrecht	Kerkveld, Jutphaas, graf 21
Luiten, Frans Bakker, lid verzet	30-06-1909, Waddinxveen	RK kerkhof Jutphaas
Spies, Willem Fabrieksarbeider, lid verzet	28-06-1907, Utrecht	Kerkveld, Jutphaas, graf 22
Streefkerk, Jan Machine-bankwerker, lid verzet	19-05-1917, Ridderkerk	Kerkveld, Jutphaas, Graf 23

Bij deze 4 mannen ligt ook verzetsstrijder J.J.H. (Johan) van Ee begraven. Hij werd gevangengenomen en gedeporteerd. Hij is overleden op 27-11-1944 te Neuengamme. Hij rust in graf 19.

Theodoor Hanselaar, geboren op 6 november 1918 te Monster, overleden op 07-05-1945 in Jutphaas, 26 jaar oud. Hij is begraven op 11-05-1945 te Jutphaas.

Na het Gymnasium in Leeuwarden ging hij naar een zeevaartschool, waar hij een opleiding als stuurman kreeg. Om zich te onttrekken aan de arbeidsinzet dook hij onder bij zijn vriendin in Utrecht. Tijdens de bevrijding, op 7 mei 1945, ging Hanselaar naar zijn ouders in Jutphaas. Hier kwam hij terecht in een vuurgevecht en hij stierf aan zijn verwondingen. Hij werd begraven op de Oude begraafplaats Kerkveld te Jutphaas.

In de zuidwesthoek van de begraafplaats ligt een vijftal verzetsstrijders uit Jutphaas begraven onder een bakstenen grafmonument. Op 7 mei 1945, twee dagen na de capitulatie, werden vijf verzetsmensen gefusilleerd. Dit naar aanleiding van een incident waarbij een dronken Duitse soldaat dreigde met zijn wapen op de bevolking te schieten. Hij werd neergeschoten door een verzetsman.
Vier van de vijf gefusilleerde verzetsmensen liggen hier begraven: Theo Hanselaar, Aard Kros, Jan Streefkerk en Willem Spies. Frans Luiten, het vijfde slachtoffer, werd begraven op de katholieke begraafplaats van Jutphaas.
Bij de vier mannen ligt nog een oorlogsslachtoffer begraven. Verzetsman Johan van Ee werd gedeporteerd naar Duitsland en kwam in november 1944 om het leven. De namen van deze mannen en vijf anderen, waaronder een Poolse piloot, worden herdacht op het oorlogsmonument aan de Nedereindseweg.

Artikel “Friese verzetstrijders – bevrijders en andere betrokkenen” afkomstig van de website van J. Spanjaard en met toestemming overgenomen.

Het oorlogsmonument te Jutphaas.

Op het monument vinden we de volgende tekst:

1940 1945
STRIJDEND GEVALLEN
W.O.T. JANKOWSKI
POOLS VLIEGENIER G.D. RAF

TH.P.J. VAN GENDEREN
TH. HANSELAAR
L.C. KERKHOF
A. KROS

OORLOGSLACHTOFFERS
J. STREEFKERK
J.J. HOVELING
J.J.H.VAN EE
F.A. LUITEN
W. SPIES

Overdracht.

In 1959 wordt het fort verkocht en overgedragen aan Jonkheer Calkoen die hier een bescheiden wijnkoperij vestigde.

Na 26 jaar werd de wijnkoperij overgenomen door de familie Kortekaas die de wijnhandel tot bloei bracht. Rietveldwines borduurt verder op deze traditie en maakt van het Fort een wijnbelevingscentrum waar proeverijen en cursussen en andere evenementen georganiseerd worden.

De wijnen werden bezorg door deze prachtige auto.

De jongste wijnkoper op het Fort te Jutphaas is wijnkoperij Trouvaille.
Op het fort worden speciale bottelavonden gehouden en het fort is dan is toegankelijk voor publiek. Alle wijnen die in de kelders van het fort liggen, zijn door de directie ter plekke bij de wijnboeren geproefd en geselecteerd.

De wijnkoperij staat nu bekend onder de naam RIETVELD WINES.

http://www.rietveldwines.com/nl/fort-jutphaas/

Foto: Titia Blom

Toekomstvisie

De huidige ondernemer heeft grote plannen met het bomvrije wachtgebouw. Als het mogelijk is wil hij de gehele wijnhandel onderbrengen in de kelders. De begane grond zal dan verbouwd worden tot restaurant. Beide gelegenheden bieden dan mogelijkheden zoals een fortdiner voorafgegaan door een rondleiding. Hetzelfde geld voor een wijnproeverij.

Het geheel zou er uit kunnen zien zoals op de onderstaande impressie is aangegeven.

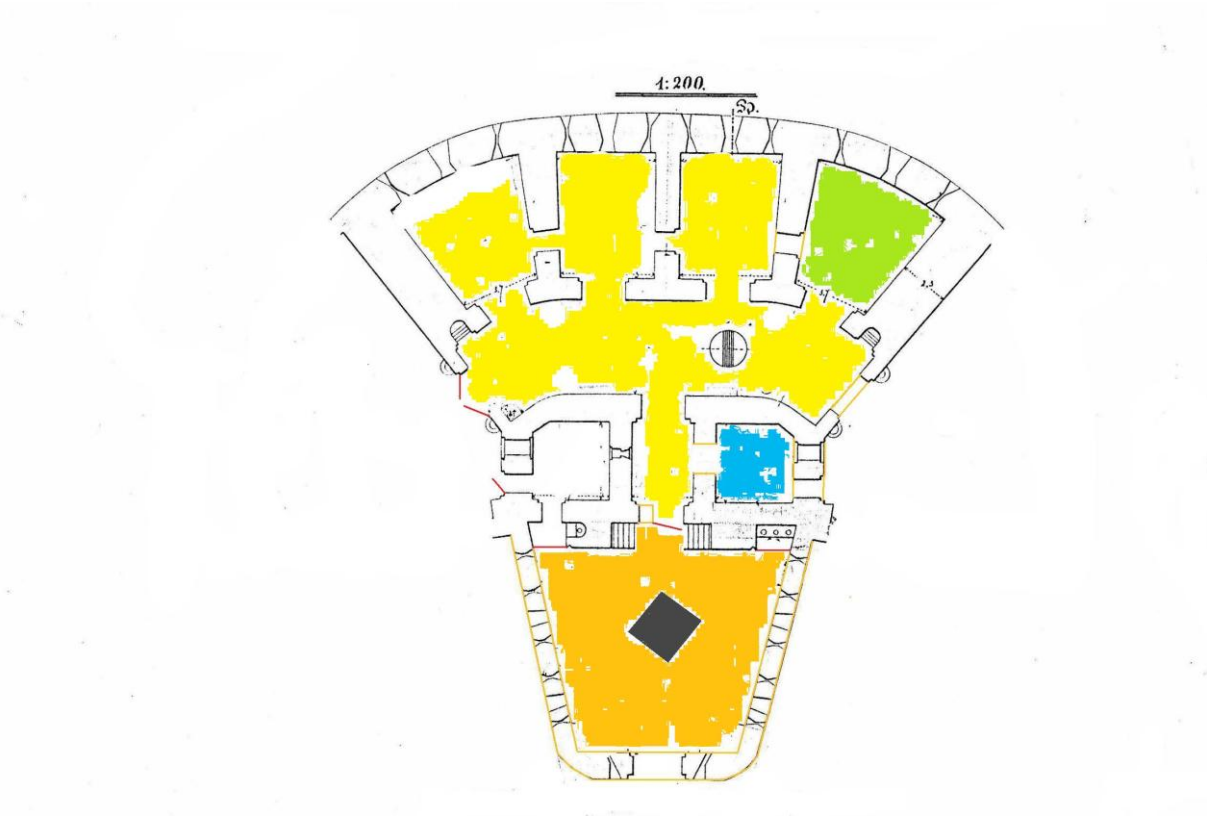

Groen = Keuken
Geel = Restaurant
Blauw = Toiletten
Oranje = Terras

Scouting.

Na de tweede wereldoorlog werden de in oorlogstijd verboden scoutinggroepen nieuw leven ingeblazen of opnieuw opgericht. In Jutphaas waren dit in 1945 de Jan van Hoof groep en in 1946 de Lidwina groep. Tussen 1970 en 1980 leek het mis te gaan. Door een groot gebrek aan leiding werden de opkomsten gestopt. In 1979 komt de melding dat de huurovereenkomst van het clubhuis in 1985 zal aflopen.

"In 1984 wordt in overleg met de gemeente besloten dat de gewenste locatie voor een nieuw clubhuis een veldje langs de A2 is. In 1985 wordt geprobeerd om het nieuwe clubhuis op de gemeentebegroting te krijgen. Dit mislukt echter. In een gesprek met de wethouder laat de groep zich overhalen tot de keuze van Fort te Jutphaas als nieuwe bouwlocatie voor het clubhuis. In januari 1987 wordt de groep verrast door de toezegging van de gemeente dat de bouw van het nieuwe clubhuis door hen gefinancierd zal worden, waarna het gebouw aan de groep verhuurd zal worden. De bouw van het clubhuis verloopt vlot en het wordt eind 1988 opgeleverd. Er moet echter nog heel veel door de groep zelf geklust worden en pas in augustus wordt de inboedel en al het materiaal van het oude naar het nieuwe clubhuis verhuisd. Op 3 september 1988 wordt het nieuwe scouting seizoen gestart en vanaf dan worden de opkomsten in het nieuwe clubhuis gedraaid, dat inmiddels is voorzien van de naam "JANBOEL"."
Bron laatste alinea" website Jan van Hoof"

Renovatieproject

Het Fort te Jutphaas is op dit moment in niet al te beste staat. Delen van het fort zijn beschadigd waardoor lekkages zijn ontstaan. Voor een gemetseld gebouw kan dit op de lange duur het einde betekenen. In samenwerking met de gemeente Nieuwegein, de Nieuwe Hollandse Waterlinie en monumentenzorg is overeengekomen dat renovatie een must is geworden.

Fort te Jutphaas in het nieuws

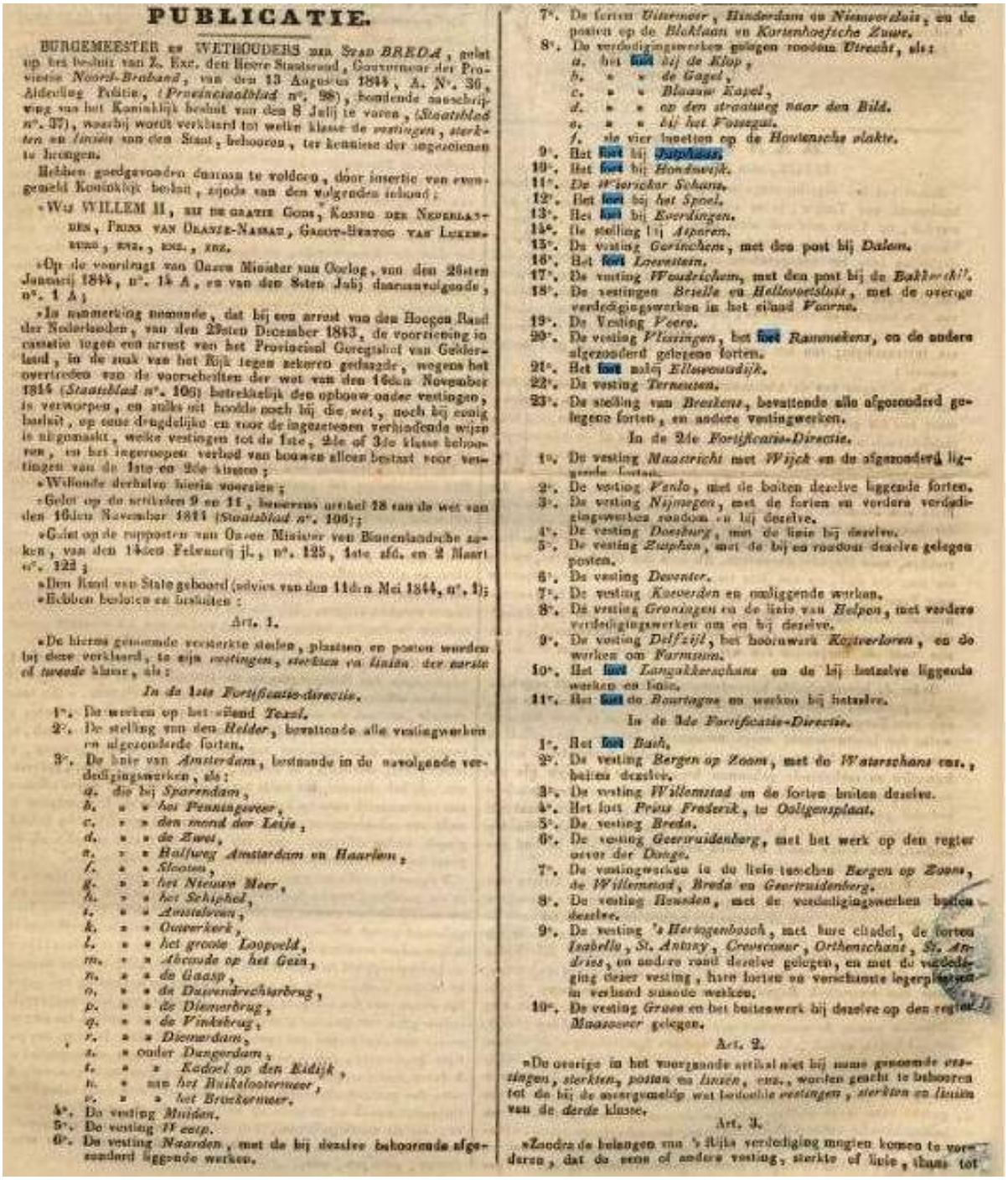

PUBLICATIE.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Stad BREDA, gelet op het besluit van Z. Exc. den Heere Staatsraad, Gouverneur der Provincie Noord-Braband, van den 13 Augustus 1844, A. N°. 36, Afdeeling Politie, (Provinciaalblad n°. 98), houdende naaschrijving van het Koninklijk besluit van den 8 Julij te voren, (Staatsblad n°. 37), waarbij wordt verklaard tot welke klasse de vestingen, sterkten en linien van den Staat, behooren, ter kennisse der ingezetenen te brengen.

Hebben goedgevonden daaraan te voldoen, door insertie van evengemeld Koninklijk besluit, zijnde van den volgenden inhoud:

«Wij WILLEM II, bij de Gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

«Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 26sten Januarij 1844, n°. 14 A, en van den 8sten Julij daaraanvolgende, n°. 1 A;

«In aanmerking nemende, dat bij een arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden, van den 29sten December 1843, de voorziening in cassatie tegen een arrest van het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland, in de zaak van het Rijk tegen zekeren gedaagde, wegens het overtreden van de voorschriften der wet van den 16den November 1814 (Staatsblad n°. 106) betrekkelijk den opbouw onder vestingen, is verworpen, en zulks uit hoofde noch bij de wet, noch bij eenig besluit, op eene dragdelijke en voor de ingezetenen verbindende wijze is uitgemaakt, welke vestingen tot de 1ste, 2de of 3de klasse behooren, en het ingevolgen verbod van bouwen alleen bestaat voor vestingen van de 1ste en 2de klasse;

«Willende derhalve hierin voorzien;

«Gelet op de artikelen 9 en 11, laatstens artikel 18 van de wet van den 16den November 1811 (Staatsblad n°. 106);

«Gelet op de rapporten van Onzen Minister van Binnenlandsche zaken, van den 14den Februarij jl., n°. 125, 1ste afd. en 2 Maart n°. 322;

«Den Raad van State gehoord (advies van den 11den Mei 1844, n°. 1);

«Hebben besloten en besluiten:

Art. 1.

«De hierna genoemde versterkte steden, plaatsen en posten worden bij deze verklaard, te zijn vestingen, sterkten en linien der eerste en tweede klasse, als:

In de 1ste Fortificatie-directie.

1°. De werken op het eiland *Texel*.
2°. De stelling van den *Helder*, bevattende alle vestingwerken en afgezonderde forten.
3°. De linie van *Amsterdam*, bestaande in de navolgende verdedigingswerken, als:
a. die bij *Sparendam*,
b. » » *het Penningsveer*,
c. » » *den mond der Leije*,
d. » » *de Zuwe*,
e. » » *Halfweg Amsterdam en Haarlem*,
f. » » *Slooten*,
g. » » *het Nieuwe Meer*,
h. » » *het Schiphol*,
i. » » *Amstelveen*,
k. » » *Ouwerkerk*,
l. » » *het groote Loopveld*,
m. » » *Abcoude op het Gein*,
n. » » *de Gaasp*,
o. » » *de Duivendrechtsberg*,
p. » » *de Diemerbrug*,
q. » » *de Vinkebrug*,
r. » » *Diemerdam*,
s. » onder *Durgerdam*,
t. » » *Kadoel op den Ridijk*,
u. » aan *het Buikslootermeer*,
v. » » *het Broekermeer*.
4°. De vesting *Muiden*.
5°. De vesting *Weesp*.
6°. De vesting *Naarden*, met de bij dezelve behoorende afgezonderd liggende werken.
7°. De forten *Uitermeer*, *Hinderdam* en *Nieuwersluis*, en de posten op de *Bloklaan* en *Kortenhoefsche Zuwe*.
8°. De verdedigingswerken gelegen rondom *Utrecht*, als:
a. het fort bij *de Klop*,
b. » » *de Gagel*,
c. » » *Blauwe Kapel*,
d. » » *op den straatweg naar den Bild*.
e. » » *bij het Fortegat*.
f. als vier lunetten op de *Houtensche slakte*.
9°. Het fort bij *Jutphaas*.
10°. Het fort bij *Honderwijk*.
11°. *De Waterschaar Schans*.
12°. Het fort bij *het Spoel*.
13°. Het fort bij *Everdingen*.
14°. De stelling bij *Asperen*.
15°. De vesting *Gorinchem*, met den post bij *Dalem*.
16°. Het fort *Loevestein*.
17°. De vesting *Woudrichem*, met den post bij de *Bakkerskil*.
18°. De vestingen *Briello* en *Hellevoetsluis*, met de overige verdedigingswerken in het eiland *Voorne*.
19°. De Vesting *Voorn*.
20°. De vesting *Vlissingen*, het fort *Rammekens*, en de andere afgezonderd gelegene forten.
21°. Het fort bij *Ellewoutsdijk*.
22°. De vesting *Terneuzen*.
23°. De stelling van *Breskens*, bevattende alle afgezonderd gelegene forten, en andere vestingwerken.

In de 2de Fortificatie-Directie.

1°. De vesting *Maastricht* met *Wijck* en de afgezonderd liggende forten.
2°. De vesting *Venlo*, met de buiten dezelve liggende forten.
3°. De vesting *Nijmegen*, met de forten en verdere verdedigingswerken rondom en bij dezelve.
4°. De vesting *Doesburg*, met de linie bij dezelve.
5°. De vesting *Zutphen*, met de bij en rondom dezelve gelegen posten.
6°. De vesting *Deventer*.
7°. De vesting *Koeverden* en omliggende werken.
8°. De vesting *Groningen* en de linie van *Helpen*, met verdere verdedigingswerken om en bij dezelve.
9°. De vesting *Delfzijl*, het hoornwerk *Kostverloren*, en de werken om *Farmsum*.
10°. Het fort *Langakkerschans* en de bij hetzelve liggende werken en linie.
11°. Het fort de *Bourtange* en werken bij hetzelve.

In de 3de Fortificatie-Directie.

1°. Het fort *Bath*.
2°. De vesting *Bergen op Zoom*, met de *Waterschans* enz., buiten dezelve.
3°. De vesting *Willemstad* en de forten buiten dezelve.
4°. Het fort *Prins Frederik*, te *Ooltgensplaat*.
5°. De vesting *Breda*.
6°. De vesting *Geertruidenberg*, met het werk op den regter oever der *Donge*.
7°. De vestingwerken in de linie tusschen *Bergen op Zoom*, de *Willemstad*, *Breda* en *Geertruidenberg*.
8°. De vesting *Heusden*, met de verdedigingswerken buiten dezelve.
9°. De vesting *'s Hertogenbosch*, met hare citadel, de forten *Isabella*, *St. Antony*, *Crevecoeur*, *Orthenschans*, *St. Andries*, en andere rond dezelve gelegen, en met de verdediging dezer vesting, hare forten en verschanste legerplaatsen in verband staande werken.
10°. De vesting *Grave* en het buitenwerk bij dezelve op den regter Maasoever gelegen.

Art. 2.

«De overige in het voorgaande artikel niet bij name genoemde vestingen, sterkten, posten en linien, enz., worden geacht te behooren tot de bij de aangemelde wet bedoelde vestingen, sterkten en linien van de derde klasse.

Art. 3.

«Zoodra de belangen van 's Rijks verdediging mogten komen te vorderen, dat de eene of andere vesting, sterkte of linie, thans tot

1844, publicatie in het Staatsblad.

1948

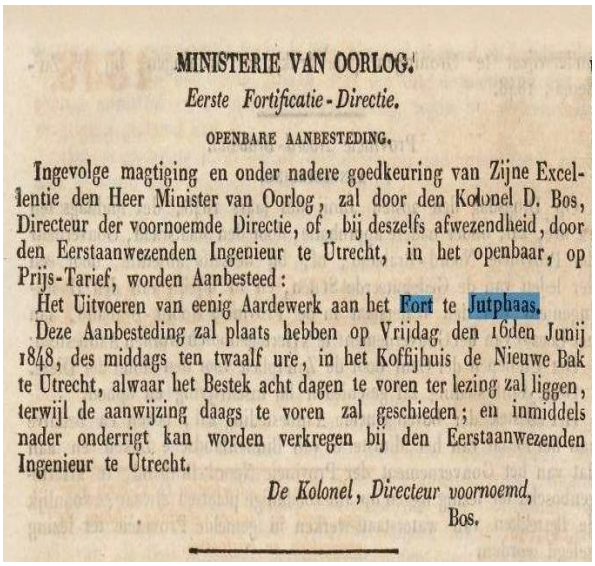

MINISTERIE VAN OORLOG.

Eerste Fortificatie-Directie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Ingevolge magtiging en onder nadere goedkeuring van Zijne Excellentie den Heer Minister van Oorlog, zal door den Kolonel D. Bos, Directeur der voornoemde Directie, of, bij deszelfs afwezendheid, door den Eerstaanwezenden Ingenieur te Utrecht, in het openbaar, op Prijs-Tarief, worden Aanbesteed:

Het Uitvoeren van eenig Aardewerk aan het Fort te Jutphaas.

Deze Aanbesteding zal plaats hebben op Vrijdag den 16den Junij 1848, des middags ten twaalf ure, in het Koffijhuis de Nieuwe Bak te Utrecht, alwaar het Bestek acht dagen te voren ter lezing zal liggen, terwijl de aanwijzing daags te voren zal geschieden; en inmiddels nader onderrigt kan worden verkregen bij den Eerstaanwezenden Ingenieur te Utrecht.

De Kolonel, Directeur voornoemd,
Bos.

1870

Utrecht, 5 Sep. Nadat Z. M. de Koning vrijdag het fort te Jutphaas en daarna de sterkte te Honswijk had bezocht is hoogstdezelve naar Wijk bij Duurstede gereden om de nieuwgebouwde Sluis en de verdere werken aan den Kromme Rijn te bezigtigen. Zaturdag morgen heeft Z. M. de Willemskazerne bezocht en is daarop naar 's Hage teruggekeerd, na aan den Burgemeester te hebben opgedragen de ingezetenen van Utrecht dank te zeggen voor de hartelijke wijze, waarop Z. M. in de gemeente was ontvangen en voor de gehechtheid aan het vorstelijk stamhuis bij die gelegenheid betoond.

Ter gelegenheid van den verjaardag van Z. K. H. den Prins van Oranje, die alhier voor het eerst in tegenwoordigheid van den Prins gevierd werd, is eene groote parade van het garnizoen en de schutterij gehouden en had des avonds een groot feest in Tivoli plaats.

— Vrijdag is van hier de expeditie voor het Roode Kruis, onder de leiding van de heeren dr. J. W. Schubart en dr. P. Brondgeest naar Duitschland vertrokken.

1879

STATEN-GENERAAL.

TWEEDE KAMER.

Zitting van Woensdag 17 December.

Ingekomen een wetsontwerp tot verhooging van de Indische Begrooting voor 1880 (aanleg spoorweg Madioen-Soerakarta).

De beraadslagingen werden in de eerste plaats gevoerd over de

Vestingbegrooting voor 1880.

De *minister van Oorlog* gaf op eenige vragen van den heer Kool in hoofdzaak het volgende te kennen: Aan open forten hecht de minister niet bijzonder veel. De spoorweg-communicatie zal kunnen beschermd worden door het onbruikbaar maken van de spoorwegbruggen. De twee batterijen, verleden jaar tot bescherming van de positie bij Westervoort uitgetrokken, zullen moeten gemaakt worden. Omtrent de forten in de Geldersche Vallei is de min. nog niet tot een besluit gekomen. Zeer waarschijnlijk echter zal een kanaal door die vallei moeten gelegd worden, zoodat de forten zullen noodig zijn. De minister zal dit punt persoonlijk onderzoeken. Persoonlijk zal hij ook nagaan, of het fort te Willemsdorp ten noorden of ten zuiden van den oever (voor beiden is veel te zeggen) zal moeten geplaatst worden. Omtrent het achterlaad-geschut gaf de minister geruststellende mededeelingen. Wanneer wij jaarlijksch geleidelijk voortgaan, zullen wij binnen weinige jaren tot een gewenschten toestand komen. Het staalhard brons wil de minister niet ter zijde stellen, de proeven zijn goed afgeloopen; hoogst waarschijnlijk zullen wij slagen, en daarom acht hij 't niet noodig om stalen geschut te beproeven.

Bij de onderdeelen werd met 58 tegen 18 stemmen verworpen een amendement van den heer Viruly, om een som voor de werken bij Jutphaas van de begrooting weg te nemen, omdat de post reeds op de loopende Begrooting voorkomt, en nog niet besteed is.

De heer *Rutgers* wijst bij art. 4 op de noodzakelijkheid, om de 400,000 menschen bij een beleg van Amsterdam van water te voorzien. De eenige gelegenheid daartoe ziet spreker in 't maken eener waterleiding uit de duinen, benoorden 't Noordzeekanaal; en dan wijst hij op 't gevaar, om zulk een onderneming te geven in vreemde (engelsche) handen. Of de Staat, of de gemeente Amsterdam moet deze *prise d'eau* in handen houden. Verder betoogt spreker, dat de

1889

Marine en Leger.

Volgens sommige bladen zou er bij het Departement van Oorlog sprake zijn het geheele 1e regiment veld-artillerie te Amersfoort in garnizoen te brengen en daarentegen het depôt van het 1e regiment huzaren te Utrecht te kazerneeren.

Dit bericht kan worden tegengesproken. Ons wordt van betrouwbare zijde uit Utrecht bevestigd, hetgeen wij reeds vroeger mededeelden, namelijk dat het Rijk in onderhandeling is over een terrein gedeelte aan de spoorbaan Utrecht—Rotterdam, bezijden den Vleutenschen weg.

Wat zou het Rijk doen met een terrein, uitmuntend geschikt voor artillerie park, als het de artillerie wilde overbrengen? Bovendien, het laag gelegen Sterrebosch deugt noch voor park, noch voor exercitie terrein en komt met den aankoop van het bedoelde gedeelte van den weg naar Vleuten dus het bezwaar van het zoo terecht veroordeelde Sterrebosch te vervallen, waar dan, eenmaal door de veldartillerie prijs gegeven, eene behoorlijke ophooging van den grond dezen voor bouwterrein kan dienstig maken en na afloop van het erfrecht van Nieuwerbord, daarachter, een verbindingsstraat kan worden ontworpen, in aansluiting met het Moreelsepark.

Het zal — aldus schrijft men ons verder — met deze garnizoensverandering wel gesteld zijn als met den verbindingsweg Hoogeland-Bildsche weg, waarvan (we kunnen dit met stelligheid verklaren) niets komt. Wilde men ernstig pogen deze quaestie op te lossen dan diende de weg door het fort hersteld zooals die oudtijds was.

Het fort De Bilt heeft geen strategische waarde; evenals fort Vossegat en Jutphaas wordt het slechts als oefeningsterrein gebruikt en ligt het buiten den straal der Hollandsche waterlinie.

1904

Raad van State.

In de openbare vergadering van de afd. van den Raad van State voor de geschillen van bestuur bracht staatsraad mr. Asser rapport uit in zake de bezwaren ingebracht tegen de door het departement van oorlog voorgenomen oprichting van drie dynamietmagazijnen binnen de omwalling van het fort te Jutphaas. Als gemachtigde van de douairière Van Hardenbroek van Lockhorst, geb. De Geer van Rijnhuizen te Jutphaas, door wie o.a. bezwaren waren ingebracht, trad op jhr. mr. W. M. de Brauw, terwijl namens den Minister van Oorlog door een overste inlichtingen werden verstrekt.

Door staatsraad mr. Huber werd gerapporteerd omtrent het beroep van W. Sampert te Tegelen tegen het besluit van B. en W. dier gemeente, waarbij de proeftijd van de aan M. Leenen voor een jaar verleende vergunning tot oprichting van eene slagerij onder nader omschreven voorwaarden met 5 jaren is verlengd.

Verder brachten de staatsraden mrs. Moltzer en De Nerée van Babberich resp. verslagen uit over twee pensioenreclames.

De Koninklijke beslissingen volgen later.

Van een viertal Kon. besluiten — waarvan gisteren mededeeling werd gedaan — strekten twee tot afwijzing van pensioenreclames en een tot ongegrondverklaring van een beroep betreffende personeele belasting, terwijl bij het vierde, in een geschil tusschen de besturen der gemeenten Gasselte, Borger en Odoorn over de verplichting tot betaling van de verpleegkosten ten behoeve van een armen krankzinnige, eerstgenoemde gemeente als de woonplaats van bedoelden krankzinnige tot die betaling werd aangewezen.

1914

ALLERLEI.

Landweerman verdronken. Hedennacht is de landweerman-grenadier H., uit Rotterdam met zijn fiets in de fortgracht van het fort Jutphaas gereden en verdronken. Vermoedelijk werd hij door de duisternis misleid. H., die in Rotterdam een slagerswinkel dreef, was gehuwd en laat een vrouw met een kindje na.

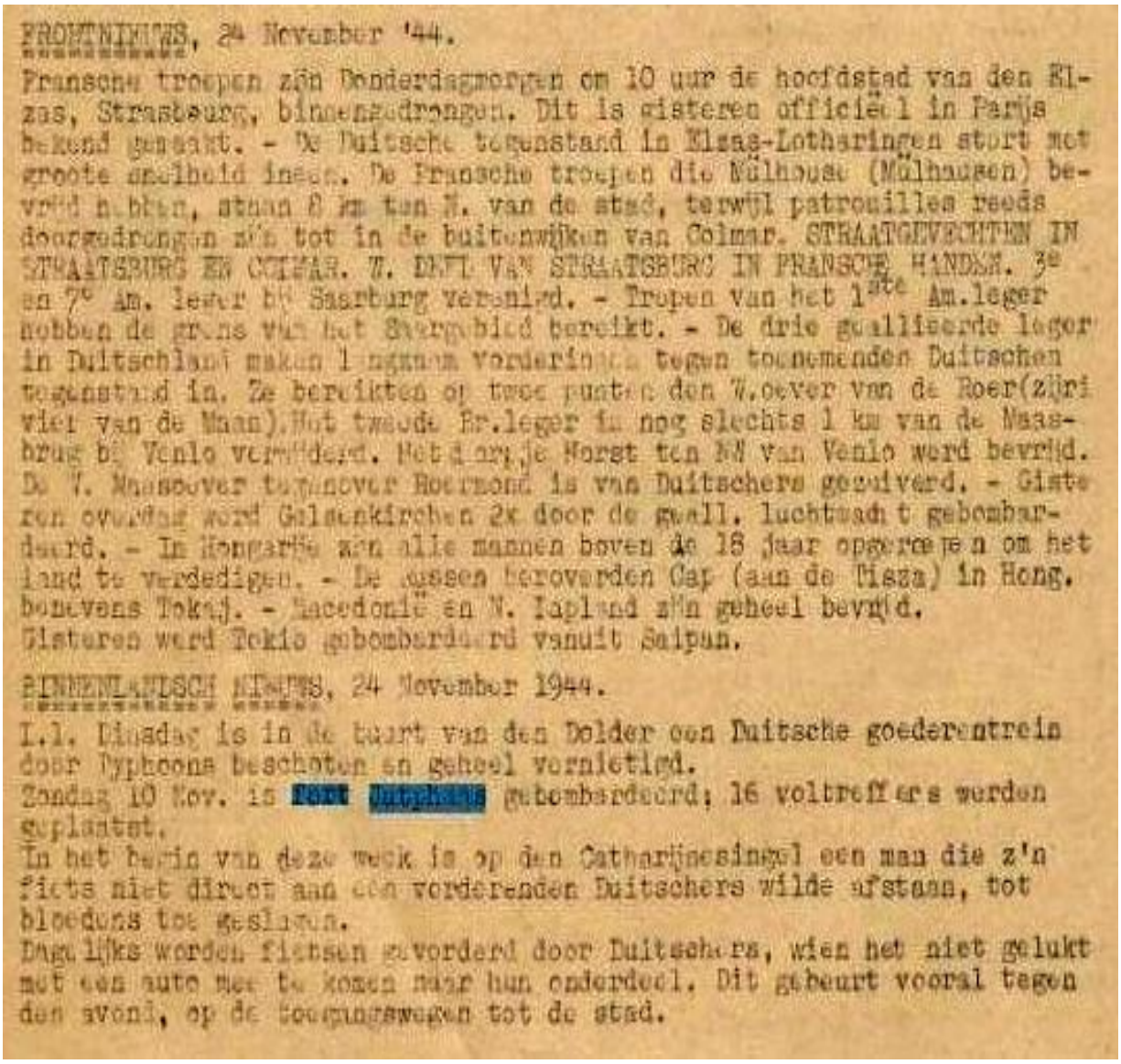

PROVINCIES, 24 November '44.

Fransche troepen zijn Donderdagmorgen om 10 uur de hoofdstad van den Elzas, Straatsburg, binnengedrongen. Dit is gisteren officieel in Parijs bekend gemaakt. - De Duitsche tegenstand in Elsas-Lotharingen stort met groote snelheid ineen. De Fransche troepen die Mülhouse (Mülhausen) bevrijd hebben, staan 8 km ten N. van de stad, terwijl patrouilles reeds doorgedrongen zijn tot in de buitenwijken van Colmar. STRAATGEVECHTEN IN STRAATSBURG EN COLMAR. 7. DEEL VAN STRAATSBURG IN FRANSCHE HANDEN. 3e en 7e Am. leger bij Saarburg verenigd. - Troepen van het 1ste Am.leger hebben de grens van het Saargebied bereikt. - De drie geallieerde legers in Duitschland maken langzame vorderingen tegen toenemenden Duitschen tegenstand in. Ze bereikten op twee punten den W.oever van de Roer(zijrivier van de Maas).Het tweede Br.leger is nog slechts 1 km van de Maasbrug bij Venlo verwijderd. Het dorpje Horst ten NW van Venlo werd bevrijd. De W. Maasoever tegenover Roermond is van Duitschers gezuiverd. - Gisteren overdag werd Gelsenkirchen 2x door de geall. luchtvaart gebombardeerd. - In Hongarije aan alle mannen boven de 18 jaar opgeroepen om het land te verdedigen. - De Russen veroverden Cap (aan de Tisza) in Hong. benevens Tokaj. - Macedonië en N. Japland zijn geheel bevrijd.
Gisteren werd Tokio gebombardeerd vanuit Saipan.

BINNENLANDSCH NIEUWS, 24 November 1944.

I.l. Dinsdag is in de buurt van den Dolder een Duitsche goederentrein door Typhoons beschoten en geheel vernietigd.
Zondag 10 Nov. is [redacted] gebombardeerd; 16 voltreffers werden geplaatst.
In het begin van deze week is op den Catharijnesingel een man die z'n fiets niet direct aan een verderenden Duitschers wilde afstaan, tot bloedens toe geslagen.
Dagelijks worden fietsen gevorderd door Duitschers, wien het niet gelukt met een auto mee te komen naar hun onderdeel. Dit gebeurt vooral tegen den avond, op de toegangswegen tot de stad.

1944

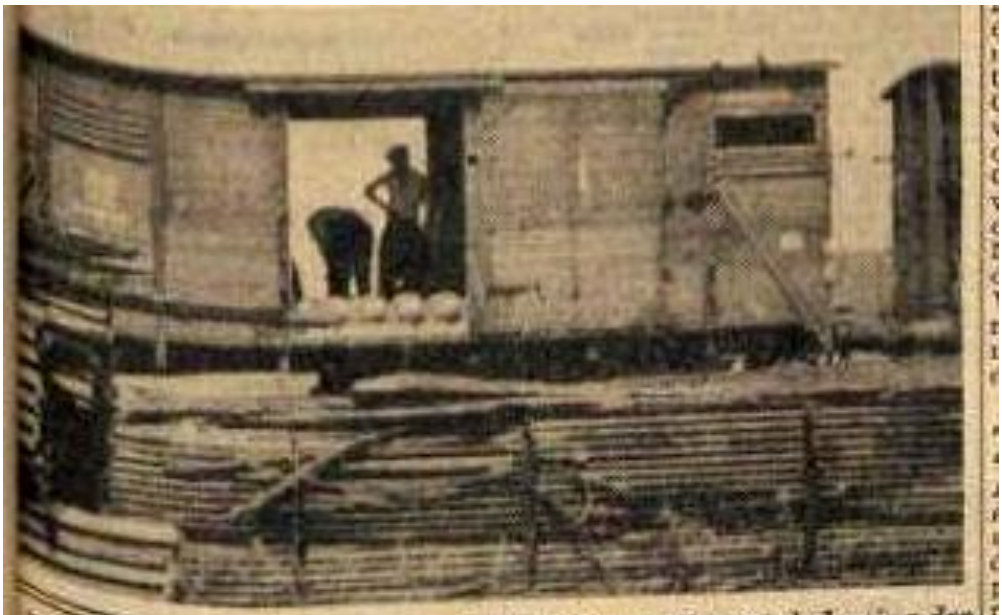

Militairen bezig met de lossing der Duitse bommen op het spoorweg-emplacement te Bunnik.

Echtpaar op motor na botsing gedood

MAASTRICHT, 6 Augustus. — Het echtpaar B. B. uit Nibbikswoud bij Medemblik is Zaterdagmiddag bij Maastricht op tragische wijze om het leven gekomen. Op de motor maakte het echtpaar in gezelschap van acht andere motorrijders een reis door het Zuiden. Bij het kruispunt Maastricht—Heer vergat de heer B. af te remmen, met het gevolg dat hij in volle vaart tegen een autobus botste, die met grote snelheid over de weg Vaals—Maastricht naderde. Mevrouw B., die op de duo zat, was op slag dood. B. overleed anderhalf uur na de botsing. Het echtpaar laat twee kinderen van 27 en 19

(Adv. — ingezonden mededeling)

Algemene Bond van Werkers in de Bouwnijverheid (EVC)

Hedenavond 8 uur

Buitengewone Algemene

ledenvergadering

in Krasnapolsky, Warmoesstraat 173—185

En aantal ingezetenen, die wij naar hun mening vroegen over deze oorlogsvoorbereiding op grote schaal, stak deze mening niet onder stoelen en banken. Vele der bewoners opperden de veronderstelling dat de autoriteiten bij eventuele aanvoer en lossing van dit oorlogstuig in het nabijgelegen Utrecht, beangst waren voor ongeregeldheden van de zijde der Utrechtse bevolking en dat juist daarom het dorpje Bunnik was uitgezocht.

En inderdaad, de geheimzinnigheid bij de aankomst en het verdere vervoer van dit oorlogstuig uit Duitsland, met Duitse wagons (Utrecht zelf werd geheel gemeden, ook door de vrachtwagens!) bevestigen deze zienswijze ons inziens volkomen!

Ook in Jutphaas, waar wij met een aantal personen spraken, heerst bij velen grote ongerustheid.

Een caféhouder merkte op: „Het is duidelijk, men trekt de oorlog op deze wijze dichterbij!" En hij vervolgde: „Al weken lang wordt het fort hier volgestopt. Regelmatig komen hier schepen met munitie en bommen aan". En bezorgd voegde hij er aan toe: „Er moet maar een klein ongelukje gebeuren, en heel Jutphaas gaat de lucht in."

In Bunnik werd ons medegedeeld, dat men wilde protesteren bij de burgemeester. Een vrouw merkte op: „Ik

1950

Karl Dönitz 3782

25 AUG 1988

De bewering dat admiraal Karl Dönitz, commandant van het onderzeebootwapen en opperbevelhebber van de Duitse Kriegsmarine, gedurende anderhalf jaar in het huis Petrarcalaan 34 in de Utrechtse wijk Oog in Al zou hebben gewoond, is terug te voeren op een persoonsverwisseling.

De in een artikel van Pieter van de Vliet in het UN van 21-5-'88 gedane bewering kan stoelen op het artikel 'Hospitaal Oog in Al was eerst hoofdkwartier Admiraal Dönitz' van Jan Reeskamp dat op 5 augustus 1970 in het Nieuw Utrechts Dagblad heeft gestaan. In dat artikel van Reeskamp wordt zelfs beweerd dat Hitler dit 'hoofdkwartier' van alle Duitse zeestrijdkrachten (het hospitaal en de buitenplaats Welgelegen) zou hebben bezocht. Een door mij n.a.v. deze artikelen ingestelde speurtocht door voor mij bereikbare archieven (waaronder die van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, van welk instituut ik vele jaren archivaris was) leverde geen bewijs voor het in genoemde artikelen gestelde op.

Voor zover bekend was het hoofdkwartier van de Kriegsmarine, althans van het onderzeebootwapen daarvan, vanaf eind augustus 1940 tot voorjaar 1944 gevestigd op Kernéval Chateau bij Lorient in Frankrijk (Bretagne). Wel was vanaf juli 1942 in Utrecht het bureau gevestigd van de Marinebefehlshaber in den Niederlanden, Kapitän (kolonel) ter zee, later Konter-Admiral (Schout bij Nacht) Karl Hoffmann.

Hoffmann, een voormalige kruisercommandant, fungeerde voor zijn benoeming in Nederland als kwartiermeester-generaal van de Kriegsmarine. Zijn bureau was gevestigd in wat vaag genoemd wordt 'een bunker ten westen van het Merwedekanaal'. Het lijkt mij waarschijnlijk dat 'men' dit tot 'hoofdkwartier' van grootadmiraal Dönitz heeft gepromoveerd, de latere opvolger van Hitler als staatshoofd van Duitsland.

Eigenlijk was het geen 'hoofdkwartier' daar de Marinebefehlshaber in den Niederlanden ressorteerde onder de Admiral der Nordsee die in Wilhelmshafen zetelde; territoriaal gezien viel de genoemde Marinebefehlshaber onder de Wehrmachtsbefehlshaber in den Niederlanden General der Flieger Fr. Christiansen.

Zover bekend heeft Hitler Nederland nooit bezocht en is Karl Dönitz, opperbevelhebber van de Kriegsmarine, hoogstens op een inspectiereis in Nederland geweest. Het lijkt mij op deze gronden hoogst onwaarschijnlijk dat deze hoogste marineofficier van het Derde Rijk ooit in Nederland heeft gewoond.

Konter-Admiral Karl Hoffmann is een dag na de wapenstilstandsbesprekingen in Lünenburg, waaraan hij had deelgenomen, dus op 5 mei 1945, bij een auto-ongeluk om het leven gekomen.

J. Zwaan
Amsterdam

Fort te Jutphaas
Chronologisch

Jaartal	Gebeurtenis
1819	Bouw van het fort
1848	Herstel van aardwerken
1869	Verzwaring van de borstweringen en aanleg van traversen
1870	Mobilisatie Frans - Duitse oorlog
1870	Bezoek van ZM Willem III aan het fort
1871	Bouw van 2 remises en 2 verbruiksmagazijnen
1875	Verbetering van de bruggen aan de singelweg
1877	Bouw artillerieloods
1877	Verbetering van de bruggen
1879	Bouw van een gemetseld landhoofd voor de toegangsbrug
1883	Bouw dynamietmagazijnen op het fort
1883	De grachten worden schoongemaakt
1887	De grachten worden schoongemaakt
1888	Renovatie bomvrij wachthuis
1914	Mobilisatie eerste wereldoorlog
1914	Een landweerman verdrinkt in de fortgracht
1931	Plan om het fort te camoufleren met rietmatten.
1939	Mobilisatie tweede wereldoorlog
1944	Het fort wordt gebombardeerd door de geallieerden
1950	Opslag van Duitse bommen op het fort
1959	Het fort wordt verkocht aan Jonkheer Calkoen
1984	Scoutinggroep Jan van Hoof komt op het fort
2011	De wijnkoperij word overgenomen en heet nu Rietveldwines
2012	Er worden serieuze plannen ontwikkeld voor het vestigen van een horecagelegenheid op de begane grond van het wachthuis.

Bronnen, bijdragen en literatuur		
Literatuur	**Auteur**	**Uitgever**
Bestekken, registers en Memories	Genie	Ministerie van Oorlog
Fort bij Rijnauwen	Dick Leegwater	Stichting Menno van Coehoorn
Fort bij Rijnauwen, de Parel van de Hollandse Waterlinie	Arie van der Gaag	Henk Reinders
Fort Pannerden	Gert Huting	Stokerkade
Fort Pannerden	H.E. Wanting	Stichting fort Pannerden
Handleiding tot de Burgelijke Bouwkunst		Tot nut van 't algemeen
Nederlands geschut sinds 1677	J. Albarda en F.L. Kroesen.	
Registers	Genie	Defensie
Vestingbouw-kundige termen	A.H. Mohr	Stichting Menno van Coehoorn
Bronnen	**Website**	**Materiaal**
Beeldbank Ministerie van Defensie	http://nimh-beeldbank.defensie.nl/	Foto's
Bibliotheek Hollandse Waterlinie	http://www.hollandsewaterlinie.nl/pages/beeldbank.aspx	Foto's, kaarten en tekeningen
De Gelderlander	http://www.gelderlander.nl/video/regionieuws/archief/	Krantenknipsels
De Koninklijke Bibliotheek	http://kranten.kb.nl/results	Krantenknipsels
Ergens in Nederland	http://www.ergensinnederland1939-1945.nl/home	Foto's
Gemeente Utrecht	http://www.utrecht.nl/smartsite.dws?id=111901	Foto's en tekeningen.
Genealogie van Keulen-Polman	Chris van Keulen	Eigen web-site

Het geheugen van Nederland		Foto's en kaarten
Het legermuseum	http://www.legermuseum.nl/get?site=legermuseum.nl	Foto's en definities
Het Utrechts Archief	http://www.hetutrechtsarchief.nl/	Foto's
Landmachtstaf s' Gravenhage		Tekeningen
Leger 1939 – 1940	Website	Beheerder onbekend
Provincie Utrecht		Foto's en tekeningen.
Rene Ros	http://www.forten.info	Foto's, wetgeving
Stichting de Greb	http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=stichting-de-greb-introductie	Foto en tekst: Vickers
Technische dienst	Luchtvaart	Luchtfoto's
Website Stichting fort aan den Klop.	http://www.fortaandeklop.nl	Foto's en tekeningen.
Wikipedia		De vrije encyclopedie
NIMH		Foto's

Met dank aan:	**Betrokken bij**	**Materiaal**
Albert Polman	Fort bij Rijnauwen	Foto's en verhalen
Andries van Barneveld	Fort bij Rijnauwen	Foto's en informatie
Bart Bondam	Fortificatieforum	Foto's, tekeningen kaarten enz.
Bert van Dijk	Fort bij Tienhoven	Informatie
Chris Will	Projectbureau NHW	Foto's
Daniëlle Snellenberg	Fort bij Rijnauwen	Foto's en verhalen
Dirk de Groot		Foto's en tekeningen
Douwe Koen	Het Utrechts Archief	Foto's en archiefmateriaal
Douwe Tijsma	Fort aan den Ruigenhoekschedijk	Verhalen
Frank Sidler	Fort bij Rijnauwen	Foto's en Voorschriften omtrent de verpleging
Harry Koppelrath	Verdedigingswerk te Vreeswijk	Verhalen
J. Spanjaard	Fort te Jutphaas Website	Friese verzetstrijders – bevrijders en andere betrokkenen
Jan Wullink	Fortificatieforum	Versperringen in de Waterlinie
Jos Rams	Collega auteur, Genie, uniformen, uitrusting, enz!	Foto's, interviews, inlichtingen archiefstukken.
Rinus Verweij	Fort Asperen	"de Grenadier"

Ruud Mosk	Collega auteur	Foto’s/beschrijvingen
Sander van den Berg	Fortificatieforum	Model 6 cm kanon
Truus Kleijn-Willemse	Fort bij Vechten Lunetten aan de Houtense vlakte	Foto’s en verhalen
Veron, vereniging van Zendamateurs	Fort aan de Gagel	Foto’s